

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

Ad Helviam matrem de consolatione

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-466)

67

^AL. ANNÆI SENECAE

AD HELVIAM MATREM

DE CONSOLATIONE

LIBER VNVS.

ARGVMENTVM ET ORDO.

^B

SCRIPTVS hic libellus in exilio, quod primo imperij Claudiani anno (Vrbis DCCXCIII.) subiit, faciente impurâ illâ Messallinâ. Hæc omnium virorum mulier, adulterium Iuliæ Germanici filie obiecit: eiq̃ue Senecam innoxuit. Diximus in eius Vitâ. Iam ergo in Corsicâ relegatus, matrem solatur, & ostendit se casum hunc fortiter ferre, atque ipsam debere. Scripsit non statim initio exsiliij (quod Præfatio dicit) sed extremo primo anno, aut initio sequentis: ac scripsit iam in æui & ingenij vigore ac robore, annos natus paullo plus quadraginta. Itaque scriptum ipsum tale est, animi & eloquentiæ plenum, numeris & structurâ compositum, atque etiam ordine præter cetera dispositum. Ausim dicere, palmam inter libellos poscit. Consolationis autem duo capita facit: Neque ME O nomine dolere, neque TV O debes. Non Meo nam nihil mihi mali est. quæ vulgus putat, Loci mutatio, Paupertas, Ignominia, Contemptus, non sunt Mala: atque id ordine ostendit, ad Cap. XIII. Non etiam Tuo debes. nam duo sunt quæ adfligere te possint: vel, quod Præsidium aliquod in me amiseris; vel, quod Desiderium mei ferre non possis. Prius in te non cadit, quæ ambitiosa non es, nec gratiam aut potentiam filiorum unquam ostentasti. Non debet item alterum: quia supra sexum tuum fortis semper fuisti. Multa mala tolerasti, hoc etiam fer. Conser te ad Sapientiæ studia, quæ iuvabunt: verte ad fratres meos, & ex his & me nepotes: non es deserta. Officia & oblectamenta isti dabunt. Verte etiam ad sororem tuam, quæ solatium erit, & exemplum. Atque in eius laudibus libelli finis.

CARMINA hic visum præscribere, quæ Senecæ tribuuntur, & certè exsiliū eius tangunt. Sive ab ipso igitur, sive de ipso scripta, ad argumentum & lucem libelli spectant.

^DL. ANNÆI SENECAE

EPIGRAMMATA SVPER EXSILIO.

I. AD CORSICAM.

CORSICA¹ Phocæo tellus habitata colono,
Corfica, quæ Graio nomine Cymus eras:
Corfica Sardiniâ breuior, porrectior Iluâ:
Corfica piscosis peruiâ fluminibus:
Corfica terribilis, cum primū incanduit æstas:
Sæuior, ostendit cum ferus ora canis:
Parce relegatis, hoc est, iam² parce sepultis.
Viuorum cineri sit tua terra leuis.

II. DE EADEM.

A

BARBARA præruptis inclusa est Corfica saxis:
 Horrida, desertis vndique vasta locis.
 Non poma Autumnus, segetes non educat Æstas:
 Canaque Palladio munere Bruma caret:
 Umbrarum nullo Ver est lætabile fœtu,
 Nullaque in infauisto nascitur herba solo:
 Non panis, non haustus aquæ, non vltimus ignis:
 Hic sola hæc duo sunt, exsul, & exilium.

III. Q V E R E L A.

OCCISI iugulum quisquis scrutaris amici,
 Tu miserum necdum me satis esse putas:
 Desere confossum, victori vulnus iniquo
 Mortiferum impressit mortua sæpè manus.

B

IV. I T E M.

QVISQVIS es, & nomen dicam? dolor omnia cogit,
 Qui nostrum cinerem nunc, inimice, premis:
 Et non contentus tantis, subitisque ruinis,
 Stringis in extinctum tela cruenta caput.
 Crede mihi, vires aliquas Natura sepulchris
 Attribuit: tumulos vindicat umbra suos.
 Ipsos crede Deos hoc nunc tibi dicere, Liur,
 Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos:
 Res est sacra, miser. Noli mea tangere fata.
 Sacrilegæ bustis abstinere manus.

C

V. I T E M.

CARMINA mortifero tua sunt suffusa veneno,
 Et sunt criminibus pectora nigra magis.
 Nemo tuos fugiat, non vir, non femina dentes,
 Haud puer, haud ætas vndique tuta senis.
 Vtque furens totas immittit saxa per vrbes
 In populum: sic tu verba maligna iacis.
 Sed solet insanos populus comperere sanus:
 Et repetunt motum saxa remissa caput.
 In te nunc stringit nullus non carmina vates,
 Inque tuam rabiem publica Musa furit.
 Dum sua compositus nondum benè concutit arma
 Miles, & è nostrâ lancea torta manu:
 Bellus homo, & validè capitalia crimina ludis:
 Deque tuis manant atra venena iocis.
 Sed tu perque iocum dicis vinumque, quid ad rem,
 Si plorem? risus si tuus ista facit?
 Quare tolle iocos, non est iocus esse malignum.
 Numquam sunt grati, qui nocuere sales.

D

VI. A D A M I C V M.

CRISPE, meæ vires, lassarumque ancora rerum:
 Crispe vel antiquo conspiciende foro:
 Crispe potens nunquam, nisi cùm prodesse volebas:
 Naufragio littus, tutaque terra meo.

Solut

A

Solus honor nobis, arx & tutissima nobis:
 Et nunc afflicto sola quies animo.
 Crispe, fides dulcis, placidique acerrima virtus:
 Cuius Cecropio pectora melle madent.
 Maxima⁶ facundo vel auo, vel gloria patri:
 Quo solo careat si quis, in exilio est.
⁷ An tu cui iaceo saxi telluris adhærens,
 Mens tecum est, nullâ quæ cohibetur humo.

VII. DE QUALITATE TEMPORIS.

B

OMNIA tempus edax depascitur, omnia carpit,
 Omnia sede mouet, nil finit esse diu.
 Flumina deficiunt, profugum mare littora ficit,
 Subsident montes, & iuga celsa ruunt.
 Quid tam parua loquor? moles pulcherrima cæli
 Ardebit flammis tota repente suis.
 Omnia mors poscit. ⁸ Lex est, non pœna, perire:
 Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

IIX. VOTVM.

SIC mihi sit⁹ frater, maiorque, minorque superstes,
 Et de me doleat nil, nisi morte meâ.
 Sic illos vincam, sic vincar rursus amando:
 Mutuus inter nos sic benè certet amor.
 Sic dulci¹⁰ Marcus qui nunc sermone fritinnit,
 Facundo patruos prouocet ore duos.

C

Hæc in schidis Pythæanis palam Senecæ adscribuntur: est & aliud, quod ob argumenti similitudinem viri docti pariter adsignant.

IX. AD CORDVBAM.

D

CORDVBA solue comas, & tristes indue vultus:
 Inlacrimans cineri munera mitte meo.
 Nunclonginqua tuum deplora, Corduba, vatem:
 Corduba non^{*} alio tempore mæsta magis.
 Tempore non^{*} alio, quo versis viribus Orbis,
 Incubuit belli tota ruina tibi.
 Cùm geminis oppressa malis vtrimque peribas:
 Et tibi Pompeius, Cæsar & hostis erat.
 Tempore non^{*} alio, quo ter tibi funera centum
 Heu nox vna dedit, quæ tibi summa fuit.
 Non, Lusitanus quateret cùm mœnia latro,
 Figeret & portas lancea torta tuas.
 Ille tuus quondam magnus, tua gloria, cuius
 Infigar scopulo. Corduba solue comas,
 Et gratare tibi, quod te Natura supremo
 Alluit Oceano: tardiùs ista doles.

* illo, Faber

* illo

* illo

N O T Æ.

E P I G R. I.

1. PHOCÆO TELLVS H. C.] *Vide Consol. ipsam, cap. VIII.*

2. PARCE SEPULTIS.] *Pythæi codex, solutis: quod esset, mortuis. Sed vulgatum placet. Vide Consol. cap. I.*

E P I G R. V.

3. ET SVNT CRIMINIBVS.] *Pythæi codex, criminibus: rectè ad priora.*

4. DVM SVA COMPOSITVS.] *Aliud Epigrammation videtur, & separandum.*

E P I G R. VI.

5. CRISPE MEÆ VIRES.] *Valdè in amicis numerat hunc Crispum: & quem illum? Dicitur Passienum Crispum intellegi, oratorem celebrem, diuitem, & Agrippinæ maritum. quem noster nominat I. De Benef. cap. ult. & initio IV. Quest. Natur. sed sine ullâ singularis huius amoris (quem Carmen præfert) notâ. Et verò dubito an ad hoc temporis Passienus ille vixerit. Nam Chronicon Eusebii, anno secundo Caligulae mortuum facit: Passienus filius fraude hereditatis suæ necatur. Legò, heredis suæ. Scholiastes Iuuenalis: Perit per fraudem Agrippinæ, quam heredem reliquerat, & funere publico elatus est. Nam quod in Suetonii Nerone est: Verum Claudio imperium adepto, non solum paternas opes recuperavit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est: non pernunciat hucusque eum vixisse. Sed cum mater à Caio relegata esset, opes ei ereptas omnes, etiam illas Passieni: sed omnia reddi-*

ta à Claudio, & bis illud millies Passieni. Ita enim de opibus eius Scholiastes Iuuenalis. Siquis tamen vult vixisse, & Eusebii notam falsam, aut alieno loco positam: esto, & tum de isto liceat intellegi. etsi, ut dixi, noster in amicis nusquam recenset: pater Seneca tantum, Nostrium appellat. In Praefatione libri III. Controu. Passienus noster cum cœpit dicere. Fuit sanè alius Crispus, nomine gentili Vibius: inter iucundos suavesq; oratores, & tempore Flauiorum Principum gratus. Potest ad illum Epigramma esse, sed ab exsule alio: & non sunt profecto hæc omnia vnius viri, aut filii.

6. FACVNDØ VEL AVO, VEL GLORIA PATRI.] *De Passieno, certum est Patrem habuisse etiam oratorem: vide lib. II. Controu. V. De Auo, nihil scio.*

7. AN TV CVI IACEO.] *Aliàs legitur: An tua Cyrnæ saxis. E quo Faber, Atquin Cyrnæ. Vulgatum ergo recuderem: At mea, qui iaceo.*

E P I G R. VII.

8. LEX EST.] *Ex Seneca hoc libello: Vltimum diem non quasi pœnam, sed naturæ Legem aspicias.*

E P I G R. VIII.

9. FRATER MAIORQVE MINORQVE.] *Maiores, est Nouatus sine Gallio; minor, Mela.*

10. MARCVS.] *Nostri filius, qui hac Consolatione (cap. XVI.) blandissimus puer dicitur. Man- cum dicas Epigrammatum: neque votum absoluitur.*

CAPVT PRIMVM.

AEPE iam, mater optima, ¹ impetum cepi consolandi te, sæpè continui. Ut auderem, multa me impellebant. primum, videbar depositurus omnia incommoda, cum lacrimas tuas, etiam si suppressere non potuissem, interim certè absterxissem. deinde, plus habiturum me auctoritatis non dubitabam ad excitandam te, si prior ipse consurrexissem. præterea timebam, ne à me ² non victa fortuna aliquem meorum vinceret. Itaque vtcunque conabar, manu super plagam meam impositâ, ad obliganda vulnera vestra reptare. Hoc propositum meum, erant rursus quæ retardarent. ³ Dolori tuo, dum recens sciret, sciebam occurrendum non esse, ne illum ipsa solatia irritarent, & accenderent. nam ⁴ in morbis quoque nihil est perniciosius, quàm immatura medicina. Expectabam itaque dum ipse vires suas frangeret, & ad sustinenda remedia morâ mitigatus, tangi se ac tractari pateretur. Præterea, cum omnia clarissimorum ingeniorum monumenta, ad compescendos moderandosque luctus composita euoluerem, non inueniebam exemplum eius qui consolatus suos esset, cum ipse ab illis ⁵ comploraretur. Ita in re nouâ hæsitabam, verebarque, ne hæc non consolatio, sed exulceratio esset. Quid quòd nouis verbis, nec ex vulgari & quotidianâ sumptis ⁶ allocutione, opus erat homini ad consolandos suos ex ipso rogo caput alleuanti? Omnis autem magnitudo ⁷ doloris modum excedentis necesse est dilectum verborum eripiat, cum sæpè vocem quoque ipsam intercludat. Vtcunque, connitar: non fiduciâ ingenij, sed

A sed quia possum instar efficacissimæ consolationis esse, ⁸ consolator. Cui nihil negares, huic hoc utique te non esse negaturam (licet omnis ⁹ mæror contumax sit) spero, ut desiderio tuo velis à me modum statui. Vide quantum ¹⁰ de indulgentiâ tuâ promiserim mihi: potentior me futurum apud te non dubito, quàm dolorem tuum: quo nihil est apud miseros potentius. Itaque ¹¹ ne statim cum eo concurram, ¹² adero prius illi, & quibus excitetur, ingeram: omnia proferam, & rescindam quæ iam obducta sunt. Dicit aliquis: Quod hoc genus est consolandi, obliterata mala reuocare, & animum in omnium ærumnarum suarum conspectu collocare, vix vnus patientem? Sed is cogitet, quæcumque vsque eò perniciofa sunt, ut contra remedium conualuerint, plerumque contrariis curari. Omnes itaque luctus illi suos, omnia ¹³ lugubria admouebo. hoc erit non molli viâ mederi, sed vrere ac secare. Quid consequar? ut pudeat animum, tot miseriarum victorem, ægrè ferre vnum vulnus, in corpore tam cicatricoso. Fleant itaque diutius, & gemant, quorum delicatas mentes enervauit longa felicitas, & ad leuissimarum iniuriarum motus collabantur: at quorum omnes anni per calamitates transierunt, grauissima quoque forti & immobili constantiâ perferant. Vnum habet asidua infelicitas boni, quod quos sæpè vexat, nouissimè indurat. Nullam tibi fortuna vacationem dedit à grauissimis luctibus: ne natalem quidem tuum excepit. Amisisti matrem statim nata, imò ¹⁴ dum nascereris: & ad vitam quodammodo ¹⁵ exposita es. Creuisti

COMMENTARIUS.

Hic Titulo est, AD HELVIAM. Quod plerique libri, Ad Helbiam: meus, Hebiam. Mureti notatio est, duorum disertissimorum matres, Heluias fuisse. nam & Ciceronis sic dicta. Heluiæ autem gentis Pertinax

C Imp. fuit: & in lapidibus crebriusculi sunt. ipsa etiam Heluia in isto: L. HELVIO. HELVIÆ. L. GRATO.

CAP. I. 1. IMPETVM CEPI.] In meis duobus, feci. Prior phrasîs auctoribus nititur. Suetonio in Aug. Impetum se cepisse scribit, frumentationes abolendi. In Calig. Expeditionis Germanicæ impetum cepit. In Othone: Impetum cepit moriendi: ὀππὺν, & appetitum validum.

2. NON VICTA.] Sensus esset: Ne si ego palam non vicissem Fortunam, audacior in meos surgeret, vinceretq. At mihi placeat magis, Ne me non victo: idq. argutius. Ne cum me non vicisset, in quem tam seua ingruit, meos vinceret. Volo hanc palmam ferre, ut nec me, nec meos.

3. DOLORI TVO.] Hoc negas? recenti occurrenti dum? Ouidius aliter:

Temporis officium est, solatia dicere, certi,
Dū dolor in cursu est, dū petit æger opem.
At cum longa dies sedauit vulnera mentis,
Intempestiuè qui monet, ille mouet.

Tu ipse aliter (epist. LXIII.) Nulla res citius in odium venit, quàm dolor: qui recens consolatorum inuenit, inueteratus deridetur. Vera tamen utraque sententia. neque nimis recenti occurrendum, ne remediis irriteretur: neque veteri, ne innoctetur.

4. IN MORBIS.] Hippocratis edictum, τὰ ἐπιπονα φαρμακείων: Matura medicari. Et Plutarchus simili imagine, Consolatione ad Apollonium: Nec optimi medici quidem humorum influxibus statim medentur: sed patiuntur tumoris ardorem, sine aliâ appositione, per se maturefcere & concoqui.

5. COMPLORARETVR.] Ut funus. Ita mox: ex ipso rogo caput alleuare. Ouidius de suâ relegatione: Fœmina virque meo, pueri quoque, funere mærent.

Epigramma ad Corsicam: Parce relegatis, hoc est iam parce sepultis. Et noster infra, cap. XI. Raptum me audisti. Nimirum est hæc mors quedam ciuilis, & Interire homines maximâ ac mediâ capitis minutione, æquè ac morte, Iurisconsultus scripsit.

6. ALLOCVTIONE.] Pro consolatione, crebrò Latini, ut & Græci ὁδομαχίαν usurpant.

7. DOLORIS MODVM EXCED.] Ipsum hoc Alexides:

τῶν μετρίων αἱ μέλλοντες λύπαι

Ποιοῦσι τὴν φρονεῖν μετέσταν:

-qui modum excedit dolor,

De sede mentem turbat.

Et benè de excedente. nam aliter in alio, & is ingenium facit, siue irritat. Ouidius:

— grande doloris

Ingenium est, miserisque venit sollertia rebus. Seneca pater, de Haterio. cuius oratio, ob memoriam mortui filij, fletu interrupta: Deinde tanto maiore impetu dixit, tanto miserabilius. ut appareret, quàm magna interim pars ingenij dolor esset.

8. CONSOLATOR.] Quia robur à robore meo sumes: hoc ipso erigèris, quod stare me videbis.

9. MÆROR CONTVMAX.] Adde infra, cap. XVI. **CAP. II. 10. DE INDVLGENTIA.]** Obsequio

so affectu.

11. NE STATIM.] Malim, nec statim.

12. ADERO.] Tuebor, & defendam, causam agam.

13. LVGBRIA.] Signa luctus, & vestes. Propertius: -mater numquam lugubria sumpsi.

Seneca Tragicus: Amicta coniux lugubribus.

14. DVM NASCERERIS.] In partu igitur.

15. EXPOSITA ES.] Quasi deserta à parente, & ab abeunte relicta: ut solet in Expositione.

16. AVVN-

- Creuisti sub nouercâ : quam tu quidem omni obsequio, & pietate, quanta vel in filiâ A
conspici potest, matrem fieri coëgisti: nulli tamen non magno constitit & bona nouerca.
16. Auunculum indulgentissimum, optimum ac fortissimum virum, cum aduentum
eius expectares, amisisti. Et ne sæuitiam suam fortuna leuiorem 17 ducendo faceret, in-
tra tricesimum diem, carissimum virum tuum, ex quo mater 18 trium liberorum eras,
extulisti. Lugenti tibi luctus nuntiatus est, omnibus quidem absentibus liberis: quasi
de industriâ in id tempus coniectis malis tuis, vt nihil esset vbi se dolor tuus reclinaret.
Transego tot pericula, tot metus, quos sine interuallo in te incursantes pertulisti: modo
19 in eundem sinum, ex quo 20 tres nepotes emiseras, ossa trium nepotum recepisti. In-
tra vicesimum diem, quàm 21 filium meum in manibus & in osculis tuis mortuum fune-
raueras, raptum me audisti. hoc adhuc defuerat tibi, lugere viuos. Grauiissimum
est ex omnibus, quæ vnquam in corpus tuum descenderunt, recens vulnus: fateor. non
summam cutem rupit: pectus, & viscera ipsa diuisit. Sed quemadmodum 22 tirones le-
uiter faucij tamen vociferantur, & manus medicorum magis, quàm ferrum horrent: at B
veterani, quamuis confossi, patienter ac sine gemitu, velut aliena corpora, 23 exsecari pa-
tiuntur: ita tu nunc debes te fortiter præbere curationi. Lamentationes quidem & vlu-
latus, & alia per quæ ferè muliebris dolor 24 tumultuatur, amoue. perdidisti enim 25 tot
mala, si nondum misera esse didicisti. Ecquid video tecum timide egisse? nil tibi sub-
duxi ex malis tuis, sed omnia coaceruata ante te posui. Magno id animo feci: constitui
IV. enim vincere dolorem tuum, non 26 circumscribere. Vincam, puto. primum si
ostendero 27 nihil me pati, propter quod possim dici miser, nedum propter quod miseros
etiam, quos contingo, faciam: deinde si ad te transiero, & probauero, ne tuam quidem
grauem esse fortunam, quæ tota ex meâ pendet. Hoc prius aggrediar, quod pietas tua
audire gestit, nihil mali esse mihi: si 28 hoc tibi demonstrare non potero, ipsas res qui-
bus me putas premi, non esse intolerabiles, faciam manifestum. Sin id credi non potue-
rit: at ego mihi ipse magis placebo, quod inter eas res beatus ero, quæ miseros solent fa-
cere. Non est quod de me aliis credas: ipse tibi, ne quid incertis opinionibus pertur- C
beris, indico me non esse miserum. Adiciam, quod securior sis, nec fieri quidem posse
V. miserum. Bonâ condicione conditi sumus, si eam non deseruerimus. Id egit
29 rerum

16. AVUNCULVM.] *Matris, an Seneca? Imò hu-
ius, qui maritus fuit sororis matris, peritq; rediens ex
Aegypto. Infra, cap. vlt. Carissimum virum ami-
serat, auunculum nostrum.*

17. DUCENDO FACERET.] *Trahendo, interual-
lum dando. Alij libri, diducendo: quod esset, par-
tiendo, disparando, sensu consimili.*

18. TRIUM LIBERORVM.] *Nouati, mei, &
Mele.*

19. IN EUNDEM SINVM.] *Legi enim ossa, &
in sinum (quod hic notes) tum in urnam reponi soli-
ta. Tibullus:*

— non hic mihi mater

Quæ legat in mæstos ossa peruista sinus.

20. TRES NEPOTES.] *Tres tantum? imò plures,
sed postea, vt opinor, & post istorum occasum. Nam
Marcus adhuc superfuit, & Nouatilla, cap. xvi. At-
que adeo scribit, tot nepotes pronepotesque patri
dedisse. Igitur hic de illo tantum tempore, quo tres
istos emissos amisit.*

21. FILIUM MEVM.] *Vnum è tribus illis ne-
potibus.*

CAP. III. 22. TIRONES.] *Adde de Prouid.
cap. iv. Et Ciceronem l. Tuscul.*

23. EXSECARI PATIVNTVR.] *Alij, excoriari.
quidam scripti, excuari: sed & quidam exanari:
vt ego arbitror, exfaniari fuisse. quod verbi Seneca*

*vsurpat epist. lxxxvi. & ego super eo aliquid in
Elest. l. cap. xvi.*

24. TVMVLTVATVR.] *Proprium feminis. quæ
magno gaudent sudare tumultu.*

25. TOT MALA.] *Quid mali, si mala perdiderit?
optabile potius. Meus liber, milia: an forte, militias?
Perdidisti tot stipendia, & frustra pugnasti fortiter
ac repugnasti, si nunc succumbis, nec veteranum robur
præfers. Inter tirones adhuc censenda es. Ita maneat
in illâ metaphorâ dictâ. Et si vulgatum explices et-
iam, Frustrâ tot mala tulisti, si nondum vsum fe-
rendi nacta.*

26. CIRCUMSCRIBERE.] *Per astus & ambages
fallere: in orbem scribere, & cingere: vt Circum-
uenire.*

CAP. III. 27. NIHIL ME PATI.] *Pulchra
inuentio, & diuisio. Duo dicam. primum, non mihi
aliquid mali accidisse, deinde nec tibi. Si igitur nec
meam vicem, nec tuam luges: quid luges? Simile in
Consol. ad Marciam, cap. xii. Dolor tuus vtrum
sua spectat incommoda, an eius qui decessit?*

28. HOC TIBI DEMONSTRARE NON.] *Abeſt
meo, alijsq; scriptis, hæc quadriga vocum: & verâ
superest. Sententia. Docebo nihil mihi mali esse: imò,
si potero, nec ipsas res esse malas, quibus censes me pre-
mi. Sequentia docent, sic fuisse scriptum.*

CAP.

A²⁹ rerum natura, ut ad bene viuendum non magno apparatu opus esset: unusquisque facere se beatum potest. Leue momentum in aduenticiis rebus est, & quod in neutram partem magnas vires habeat: nec secunda sapientem euehant, nec aduersa demittunt. Laborauit enim semper, ut in se plurimum poneret, intra se omne gaudium peteret. Quid ergo? sapientem me esse dico? minimè. nam id quidem si profiteri possem, non tantum negarem miserum me esse, sed omnium fortunatissimum, & in³⁰ vicinum Deo perductum predicarem. Nunc, quod satis est ad omnes miseras leniendas, sapientibus viris³¹ me dedi; & nondum in auxilium mei validus, in aliena castra confugi,³² eorum scilicet, qui facile se & sua tuentur. Illi me iusserunt stare assidue,³³ velut in praesidio positum, & omnes conatus fortunæ, & omnes impetus prospicere multo ante quam incurrant. Illis grauis est, quibus est repentina: facile eam sustinet, qui semper expectat. Nam & hostium aduentus eos prosternit, quos inopinatè occupauit: at qui futuro se bello ante bellum parauerunt, compositi & aptati; primum, qui tumultuosissimus est, B ictum facile excipiunt. Nunquam ego fortunæ credidi, etiam si videretur pacem agere: omnia illa, quæ in me indulgentissimè conferebat, pecuniam, honores, gloriam eo loco posui, unde posset ea sine motu meo repetere. Interuallum inter me & illa magnum habui. itaque abstulit illa,³⁴ non auulsit. Neminem aduersa fortuna comminuit, nisi quem secunda decepit. Illi qui munera eius velut sua & perpetua amauerunt, qui se propter illa suspici voluerunt, iacent & marent cum vanos &³⁵ pueriles animos, omnis solidæ voluptatis ignaros,³⁶ falsa & mobilia oblectamenta destituunt. At ille qui se lætis rebus non inflauit, nec mutatis contrahit;³⁷ aduersus vtrumque statum inuictum animum tenet, exploratæ iam firmitatis. nam in ipsâ felicitate, quid contra infelicitatem valeret, expertus est. Itaque ego in illis quæ omnes optant, existimaui semper, nihil veri boni inesse: quin inania, & specioso ac decepturo fuco circumlita inueni, intra nihil habentia³⁸ fronti suæ simile. Nam in illis quæ mala vocantur, nihil tam terribile ac durum inuenio, quam opinio vulgi minabatur. verbum quidem ipsum, persuasione quadam & consensu, iam asperius ad aures venit, & audientes tanquam triste, & execrabile ferit: ita enim populus iussit: sed³⁹ populi scita ex magnâ parte sapientes abrogant.

Remoto igitur iudicio plurimum, quos prima rerum facies,⁴⁰ vtcunque credita est, aufert, videamus quid sit exsilium: nempe, loci commutatio est. Angustare⁴¹ ne videamur vim eius, & quicquid pessimum in se habet, subtrahere: hanc commutationem loci

CAP. V. 29. RERUM NATURA.] *Deus. ita enim sæpe vocabant: quod doceo l. Physiol. Dissert. v.*

30. VICINUM DEO.] *Qui stabilis, equabilis, sine motu. Stoicorum passim voces, Sapientem Deo non vicinum modò (quod hic modestius) sed parem esse, & ex aquo viuere. Videsis Manuduct. lib. III. Dissert. XIV.*

31. ME DEDI.] *Sum etiam inter Studiosos, non Eruditos, inter Progredientes, non Progressos.*

D 32. EORUM SCILICET.] *Stoicorum, qui res aduenticias (ut Academici aut Peripatetici) ad felicitatem non requirunt. Itaque facilis apud, & beatæ vitæ affectio & tutela est.*

33. VELUT IN PRÆSIDIO.] *Sapientis Iobi dictum, Vitam militiam esse. Quid Epicætetus? Dissertat. XXIV. lib. III. Στρατεία τις ἐστὶν ὁ βίος ἐκείνου, καὶ αὐτὴ μάχη καὶ ποικίλη: Militia quædam est vita nostra, atque ea longa & varia.*

34. NON AVULSIT.] *Nec enim mihi applicita coheserant.*

35. PUERILES ANIMOS.] *Nam rudes omnes Sapientia, pueri sunt: illa in viros transcribit. Vide Manuduct. lib. II. Dissert. I.*

36. FALSA ET MOBILIA.] *Duo adsignat. nec vera, nec diutina esse. Fucum habent, animum non habent.*

37. ADVERSUS VTRUMQUE STATUM.] *Achilles hoc sibi tribuit, apud Euripidem in Iphigeniâ:*

Υψηλόφρων μοι θυμὸς αἰρεται πρόσω.

Ἐπίσταται δὲ τοῖς κακοῖσι τ' ἀγαθῶν,

Μεξίως τε χαίρειν τοῖσιν ἐξωγαυδροῖς:

Excelsus animus porro nunc mi attollitur:

Qui nouit in rebus dolere tristibus,

Et cum modo gaudere iam melioribus.

38. FRONTI SIMILE.] *Nihil pro vultu, aut primâ specie. Tacitus Agricola: Pulchrum ac decorum in frontem: id est speciem. Valerius: In secessu, quàm in fronte beatior. Manilius: -penitusque Deus, non fronte, notandus. Noster hoc statim dicit, Primam rerum faciem.*

39. POPULI SCITA.] *Φαῦλος γὰρ καὶ τῆς παντὸς καλοῦ φράσματος ὄχλος: Prauus enim iudex omnis honestæ rei populus: Pythagoras.*

CAP. VI. 40. VTCUNQUE CREDITA EST, AVFERT.] *Secum rapit, sine aliâ inspectione aut examine. Vulgò mala videntur? mihi: bona? mihi.*

41. NE VIDEAMVR.] *A meo hac libro sunt, & vera. Definitio autem exsiliij in Dione, ubi Philiscus Ciceronem solatur (simile argumentum est, meretur legi) talis. Φυγὴν, ἀποδημίαν τις ἄτιμος: Exsilium, peregrinatio quædam ignominiosa.*

G

42. INTO-

loci sequuntur incommoda, paupertas, ignominia, contemptus. Aduersus ista postea A
confligam: interim primum illud intueri volo, quid acerbi afferat ipsa loci commuta-
tio. Carere patriâ, ⁴² intolerabile est. Aspice agendum hanc frequentiam, cui vix ⁴³ vrbis
immensæ tecta sufficiunt. maxima pars illius turbæ patriâ caret: ex municipijs & colo-
nijs suis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt. Alios adducit ⁴⁴ ambitio, alios
⁴⁵ necessitas officij publici, alios imposita legatio, alios ⁴⁶ luxuria, opulentum & oppor-
tunum vitij locum quærens: alios ⁴⁷ liberalium studiorum cupiditas, alios ⁴⁸ specta-
cula: quosdam traxit amicitia, quosdam industria, latam ostendendæ virtuti nacta
materiam: quidam ⁴⁹ vanalem formam attulerunt, quidam vanalem eloquentiam.
Nullum non hominum genus ⁵⁰ concurrat in urbem, & virtutibus & vitij magna pre-
tia ponentem. Iube omnes istos ⁵¹ ad nomen citari, & ⁵² Vnde domo quisque sit, quæ-
re: videbis maiorem partem esse, quæ relictis sedibus suis, venerit in maximam quidem
ac pulcherrimam urbem, non tamen suam. Deinde ab hac ciuitate discede, quæ velut
⁵³ communis patria potest dici: omnes vrbes circumi. nulla est, vbi magnam partem B
peregrinæ multitudinis non inuenias. Nunc transi ab ijs quarum amœna positio, &
opportunitas regionis plures allicit: deserta loca, & asperissimas insulas, ⁵⁴ Sciathum &
⁵⁵ Seriphum, ⁵⁶ Gyarum & ⁵⁷ Cosuram pete. nullum inuenies ⁵⁸ exilium, in quo non
aliquis ⁵⁹ animi causâ moretur. Quid tam nudum inueniri potest, quid tam ⁶⁰ abrup-
tum vndique, quàm hoc saxum? quid ad copias respicienti ⁶¹ ieiunius? quid ad ho-
mines

42. INTOLERABILE EST.] *Vel Euripide iudice, in Phœnissis.*

Τί, τὸ ἐρεῖδ' πατρίδος, ἢ καὶ δὲ μέγα,
Μέγιστον ἔργον δ' ἐστὶ μέλλων, ἢ λόγῳ;
Et quid? carere patriâ, magnum est malum?
Vel maximû. & re grauius est, quàm dicitur.

43. VRBIS IMMENSÆ.] *Aliàs, immensa. Il-
lud pro magnâ Româ verius, satis adstructâ in nostris
Admirandis.*

44. AMBITIO.] *Vt honores hic capiant, gerant.*

45. NECESSITAS OFFICII.] *Ad iudices referre
licet, qui euocabantur ad officium hoc in urbem. Po-
test & de alio munere, quod apud Principem, aut in
vrbe, obitur.*

46. LVXVRIA.] *Vt habeant vbi opes explicent,
& absument.*

47. LIBERALIVM STVDIORVM.] *Honestissima
caussa, & omne genus docti aut doctores Romæ. Cas-
siodorus: Roma, ciuitas litterarum. Symmachus:
Roma, domicilium Latialis facundiæ. Sidonius:
Domicilium Legum, gymnasium Litterarum.
Opto sic esse, & manere.*

48. SPECTACVLA.] *Quæ crebra, splendida: nec
mirum, si alliciebant.*

49. VANALEM FORMAM.] *Vtriusque sexus
(pudet) scorta.*

50. CONCVRRIT IN VRBEM.] *Tanquam ad
viuaria, ait ille. & Tacitus: Quod cuncta vndique
atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque.
Itaque multa sex erat.*

51. AD NOMEN.] *Vt in censu, aut dilectu: & est
dictio formularis.*

* id est, ar-
borum. 52. VNDE DOMO.] *Hoc quoque ex communi for-
mulâ. Virgilius: Qui genus, vnde domo? Sueto-
nius: Domo Nuceriâ. Asconium ita corrigam:
Cæcilius Niger, homo Siculus: imò, domo. Et En-
nium: Nauus repertus homo, Graio patre, Graius
homo rex. Scribe, Graius domo. Centena in libris
& lapidibus exempla sunt.*

53. COMMVNIS PATRIA.] *Plinius lib. III. Vna*

cunctarum gentium in toto orbe patria fieret.
*Libris tamen scriptis abest Patria, & potest, hoc sensu:
quod ab omnibus gentibus habitetur, ut vrbs orbi
communis. Lucanus:*

— urbem populis, victisq; frequentem
Gentibus, & generis, coëat si turba, capacem
Humani.

54. SCIATHVM.] *Maris Aegæi insulam, Mela
& Ptolomeo. Hæd. tamen Iunius dubitat, an non C
Cythnon, aut Cianon, verius: v. Animaduer.
cap. XIII. Non ego.*

55. SERIPHVM.] *Ibidem sitam, Plinio alijsq;.*

56. GYARVM.] *In eodem mari. Plinius, Virgi-
lius, Tacitus, Iuuenalis, Philo Iudæus.*

57. COSVRAM.] *Inter Africam & Siciliam, Pli-
nio, Straboni, Mela. Atque hæc est à Mureto lectio.
nam libri priores, Corsicam: è quo Iunius, Corcy-
ram. Vix mutem: etsi scorsim mox de eius exsiliij sui
asperitate dicet.*

58. EXILIVM.] *Pro loco destinato exsilibus.
Epigramma:*

Hic sola hæc duo sunt, Exsul & Exilium.

59. ANIMI CAVSSA.] *Suâ voluntate & volu-
ptate, non iussu aut missu alieno.*

60. ABRVPTVM VNDIQUE.] *Quia aspera, D
malè habitata, & plerisque locis inaccessa: Strabo
de hac Cæst. a. Etiam in Epigrammate:*

Barbara præruptis inclusa est vndique saxis.

61. IEIVNIVS.] *Epigramma:*

Non poma Autumnus, segetes non educat
Æstas,

Canaque Palladio munere Bruma caret.

* Vmbrarum nullo Ver est lætabile foetu,
Nullaque in infausto nascitur herba solo.

Non panis, non haustus aquæ, non vltimus
ignis.

Valde abicit, & damnat: sed quis est vltimus ignis,
versu vltimo? credo ignem ad rogum intellegi: quasi
tanta inopia ligni, ut nec eò suppeditet. At Diodorus
mitius de eâ: Incolæ cibis vtuntur, lacte, melle,
carni-

A mines⁶² immanfuetius? quid ad ipsum loci situm horridius? quid ad cæli naturam⁶³ intemperantius? plures tamen⁶⁴ hîc peregrini, quàm ciues consistunt. Vsq̃ue eò ergo commutatio ipsa locorum grauis non est, vt hic quoque locus à patriâ quosdam abduxerit. Inuenio qui dicant, inesse naturalem quandam animis irritationem commutandi sedes, & transferendi domicilia. ⁶⁵ Mobilis enim & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet: spargitur, & cogitationes suas in omnia nota atque ignota dimittit, vaga, & quietis impatiens, & nouitate rerum latissima. Quod non miraberis, si primam eius originem adspexeris. Non est ex terreno & graui concreta corpore: ex illo⁶⁶ cælesti spiritu descendit. ⁶⁷ cælestium autem natura semper in motu est: fugit, & velocissimo cursu agitur. Adspice sidera mundum illustrantia: nullum eorum perstat. labitur assidue, & locum ex loco mutat: quamuis cum vniuerso vertatur, in contrarium nihilominus⁶⁸ ipsi mundo refertur: per omnes⁶⁹ signorum partes discurret, perpetua eius agitatio, & aliunde aliò commigratio est. Omnia voluuntur semper, in transitu sunt, & vt lex & naturæ necessitas ordinauit, aliunde aliò deferuntur. Cùm per certa annorum spatia orbes suos explicuerint, iterum ibunt per quæ venerant: I nunc, & animum humanum, ex ijsdem quibus diuina constant compositum seminibus, moleste ferre puta transitum ac migrationem: cùm⁷⁰ Dei natura, assiduâ & citatissimâ commutatione, vel delectet se, ⁷¹ vel conseruet. A cælestibus, agedum, te ad humana conuerte. videbis gentes, populosque mutasse sedem: Quid sibi volunt in medijs Barbarorum regionibus Græcæ vrbes? quid inter Indos Persasque⁷² Macedonicus sermo? Scythia, & totus ille ferarum indomitarumque gentium tractus, ciuitates⁷³ Achaïe⁷⁴ Ponticis impositas littoribus ostentat. Non perpetuæ hiemis sæuitia, non hominum ingenia,⁷⁵ ad similitudinem cæli sui

carnibus, hæc omnia vbertim regione subministrante. *Quomodo autem si nec herba quidem nascitur? Sed certum est, etiam hodie laudatas ibi oues nasci & pasci.*

C 62. IMMANSVETIVS?] Cum Senecâ Strabo: qui latrocinia exercere eos scribit, maximè qui montana incolunt, καὶ ἀγριωτέρον εἶναι τὴν θηρίων: & magis feros ipsis feris. Tum addit: ipsa mancipia illinc capta & abducta, vix sui vsum præbere: siue quia impatientiâ vitam fugiant; siue quia dominos ruditate nimia & stupore obtundant. Quid autem iterum Diodorus? ex diametro aduersus: Τα δὲ πρὸς ἀλλήλους βιοῦσιν ὁπείκως καὶ δυνάως, ὡς δὲ πάντας ἡέδον τοὺς ἄλλους βαρβαρούς: Ipsi inter se mansuete & iuste agitant, præter ceteros ferè Barbaros. Iam de mancipijs: Τα δὲ ἀνδράποδα τὰ Κύρνια διαφέρειν δοκεῖ τῶν ἄλλων δούλων εἰς τὰς κατὰ τὸν βίον χρείας, φυσικῆς ταύτης τῆς ιδιότητος ὡς ἀπολλουδοῦσης: Mancipia è Cyrno (Corsicâ) præstare reliquis videntur, ad vitæ vsus, naturali quadam proprietate insitâ & comitante. Hæc, nisi per calumniâ, aut certè argutiam, vix concilies: satis mirum, cùm nec diuerso nimis auo sint scripta.

D 63. INTEMPERANTIVS?] De æstibus intelligit. vt in Epigr.

Corfica terribilis, cùm primùm incanduit æstas:

Sæuior, ostendit cùm ferus ora canis.

64. HIC PEREGRINI.] Infra diducit, cap. viii.

65. MOBILIS ENIM.] Alcmaeon aiebat, κινεῖσθαι αὐτὴν συνεχῶς, ὡς τὸν ἥλιον: Mouericam continuò, vt solem. Seneca epist. xxxix. Quemadmodum flamma iacere ac deprimi non potest, non magis quàm quiescere: sic noster animus in motu est, eò mobilior & actuosior, quò vehementior fuerit.

66. CÆLESTI SPIRITU.] Nos quadam De Vit.

beat. cap. xxxii. & plenè lib. iii. Physiolog. Dissert. viii.

67. CÆLESTIVM NATVRA.] Panegyricus scriptor: Inspectâ penitus veritate cognouimus, quæ causa faciat, vt numquam otio acquiescere velitis. Profectò enim non patitur hoc cælestis ille vestri generis conditor. Quidquid immortale est, stare nescit, sempiternoque motu se seruat Æternitas. Et alius, ad Theodosium: Gaudent profectò diuina perpetuo motu, & iugi agitatione se vegetat Æternitas, & quidquid homines vocamus laborem, vestra natura est. Vt indefessa vertigo cælum rotat, vt maria æstibus inquieta sunt, & stare Sol nescit: ita tu, Imperator, continuatis negotijs, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es.

68. IPSI MVNDO.] Id est, calo. Ita enim præfati passim, Græci Latiniq̃. Nos ii. Physiol. Diss. vi.

69. SIGNORVM PARTES.] In Zodiaco.

70. DEI NATVRA.] Iterum, cali. Nam cisi totus Mundus, sensu quodam, Deus: tamen cælum maximè, ubi magna huius animæ ἡγεμονικόν, siue Principale. Vide me i. Physiol. Dissert. viii.

71. VEL CONSERVET.] Suprà in Panegyrico: Iugi agitatione se vegetat Æternitas: & stare eius aut quiescere, est interire.

72. MACEDONICVS SERMO?] Eorum, qui in colonijs ab Alexandro ibi relictî.

73. ACHAIÆ.] Cape Græciam vniuersè, vt illa ætas dixit.

74. PONTICIS LITTORIBVS.] Plurimæ vrbes Græcicæ. vt Apollonia, Mesembria, Dionysopolis, Tomi, Istropolis, Olbia: aliæ multæ.

75. AD SIMILITVDINEM CÆLI.] Verum est. & emollit gentes clementia cæli, ait poëta; iterumq̃ contrario horrescunt, nec telis magis (verba Pliny) quàm suo cælo & sidere armantur.

horrentia transferentibus domus suas obstitērūt. Atheniensis in Asiā⁷⁶ turba est: ⁷⁷ Mi- A
 letus LXXV. vrbium populum in diuersa effudit: ⁷⁸ totum Italiæ latus, quod infero mari
 alluitur, maior Græcia fuit. ⁷⁹ Tuscos Asia sibi vindicat: ⁸⁰ Tyrij Africam incolunt:
⁸¹ Hispaniam Pœni: Græci se in Galliam immiserunt, in Græciam Galli: Pyrenæus
⁸² Germanorum transitus non inhibuit: per inuia, per incognita versauit se humana le-
 uitas. Liberos, coniugesque, & graues senio parentes traxerunt. Alij longo errore iactati,
 non iudicio elegerunt locum, sed lassitudine proximum occupauerunt: alij armis sibi
 ius in alienâ terrâ fecerunt: quasdam gentes, cum ignota peterent, mare hausit: quasdam
 ibi confederunt, vbi illas rerum inopia deposuit. Nec omnibus eadem causa relinquen-
 di, quærendique patriam fuit. Alios excidia vrbium suarum, hostilibus armis elapsos, in
 aliena, spoliatis suis, expulerunt: alios domestica seditio submouit: alios nimia super-
 fluentis populi frequentia, ad exonerandas vires, emisit: alios pestilentia, aut frequens
 terrarum hiatus, aut aliqua intoleranda infelicitis soli vitia eiecerunt: quosdam fertilis
 oræ, & in maius laudatæ, fama corripit: alios alia causa exciuit domibus suis. Illud ita- B
 que est manifestum, nihil eodem loco mansisse, quo genitum est. assiduus humani gene-
 ris discursus est. quotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Noua vrbium funda-
 menta iaciunt: noua gentium nomina, extinctis prioribus, aut in accessionem validior-
 ris conuersis, oriuntur. Omnes autem istæ populorum transportationes, quid aliud,
 VII. quàm publica exsilia sunt? Quid tam longo te circuitu traho? quid interest enu-
 merare Antenorem Patauij conditorem, & Euandrum in ripâ Tiberis regna Arcadum
 collocantem? quid Diomedem, aliosque quos Troianum bellum, victos simul victo-
 resque, per alienas terras dissipauit? Romanum imperium nempe auctorem exsulem re-
 spicit: quem profugum, captâ patriâ, exiguas reliquias trahentem, necessitas & victoris
 metus, longinqua⁸³ quærentem, in Italiam detulit. Hic deinde populus quot colonias
 in omnes prouincias misit? vbiunque vicit Romanus, habitat. Ad hanc commutatio-
 nem locorum libenter nomina dabat, & relictis aris suis trans maria sequebatur colo-
 nus senex. VIII. Res quidem non desiderat plurium enumerationem: vnum tamen C
 adijciam, quod in oculos se ingerit. Hæc ipsa insula sæpè iam cultores mutauit. Vt anti-
 quiora quæ vetustas obduxit, transeam, Phocide relictâ, ⁸⁴ Graij qui nunc Massiliam
 colunt,

76. TURBA EST.] Nihil ego mutem: etsi Pincia-
 nus acutè, in Asiâ vrbs est Miletus. *Vulgatam libri
 & res afferunt: Velleium audi.* Iones, duce Ione, pro-
 fecti Athenis, occupauere nobilissimam partem
 regionis maritimæ, quæ nunc appellatur Ionia:
 vrbesque constituere Ephesum, Miletum, Colo-
 phona, Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram,
 Clazomenas, Phocæam: multasque in Ægæo
 atque Icario occupauere insulas. Nonne hæc verè
 turba est, profecta Athenis?

77. MILETVS LXXV.] Teneo numerum, in alijs
 libris deprauatum. pro quo Plinius lib. v. cap. xxix.
 Miletus, Ioniæ caput, super LXX. (ita meliores li-
 bri) vrbium per cuncta maria genitrix. *Ait*, per
 cuncta maria, satis indefinite: Strabo restringit.
 Multa sunt Milesiæ ciuitatis præclara: maximum,
 multitudo coloniarum. Nam & Pontum Euxi-
 num frequentarunt totum, & Propontidem, &
 alia loca.

78. TOTVM ITALIÆ.] Non vulgò sic obtinuit
 Maiorem Græciam dici, sed restrictius frontem
 Italiæ. (Plinij verba) quæ à Locris incipit, & in tres
 diuiditur sinus. Tamen veteri opinione & sermone,
 quod Seneca ait, fuit, imò & laxius fuit. Nam totam
 Italiam, quia Siculi in eâ, atque alij Græci, sic appella-
 bant. Et vnde Magnam, aut Maiorem, nisi longius
 complexi essent? Ouidius:

Itala nam tellus Græcia maior erat.

Athenæus: Μεγάλη Ἑλλάς καλεῖται πᾶσα χερδὺν ἢ
 κατ' Ἰταλίαν κατοικήσις: Magna Græcia appella-
 tur, omnis ferè habitata Italia. Adde Festum, in
 Maior Græcia.

79. TVSCOS ASIA.] E Lydiâ profectos, du-
 ce Tyrrheno, à quo Tyrrhenia: vt communis opi-
 nio tenuit. Dionysius enim aliter, & vult indige-
 nam gentem, nec vanis argumentis, esse.

80. TYRII AFRICAM.] Quorum ibi Vrba, &
 Carthago.

81. HISPANIAM POENI.] Gadibus. &
 sunt qui Medinam Sidoniam, quasi à Sidone D
 dictam, adiungant: Malacam, Abderam, &
 loca alia.

82. GERMANORVM TRANSITVS.] Ergo illi in
 Hispaniam? non olim, quod sciam: sed Gallos accipe.
 quos latè Germanos etiam dici scimus. Nam Celti-
 beros intellegit, à Celtis dictos: quod ipsum tamen
 commune etiam Germanis nomen. Plinius Panegyri-
 co, Germaniam Pyrenæo & Alpibus terminari
 cum scripsit, Galliam cerè intellexit.

CAP. VII. 83. QUÆRENTEM.] Scripti ferè,
 quærentes. Verum, quærens: & ad metum refer.

CAP. VIII. 84. GRAII QVI.] Phocenses.
 quorū Calaris ibi etiam colonia, vt vult Diodorus.
 An rectè tamen sic scriptum? Aleris, aut Aleria La-
 tino flexu, verius esset. nam Calaris quidem in Sar-
 diniâ.

A colunt, prius in hac insulâ confederunt. Ex quâ quid eos fugauerit, ⁸⁵ incertum est: utrum cæli grauitas, an præpotentis Italiæ conspectus, an natura ⁸⁶ importuosi maris. nam in causâ non fuisse feritatem accolarum, eo apparet, quod maximè tunc trucibus & inconditis Galliæ populis se interposuerunt. Transierunt ⁸⁷ deinde Ligures in eam, transierunt & Hispani, quod ex similitudine ritus apparet. eadem enim ⁸⁸ tegumenta capitum, idemque genus ⁸⁹ calceamenti, quod Cantabris est, & verba quædam. nam totus sermo, conuersatione Græcorum Ligurumque, à patrio desciiuit. Deductæ deinde sunt duæ ciuium Romanorum coloniae: ⁹⁰ altera à Mario, altera à Syllâ. Toties ⁹¹ huius aridi & spinosi faxi mutatus est populus. Vix denique inuenies vllam terram, quam etiam nunc indigenæ colant. permixta omnia & insiticia sunt: alius alij successit. Hic concupiuit, quod alij fastidio fuit: ille vnde expulerat, eiectus est. Ita fato placuit, nullius rei eodem semper loco stare fortunam. Aduersus ipsam inutationem locorum, detractis ceteris incommodis quæ exilio adhærent, satis hoc remedij putat Varro, doctissimus Romanorum, quod quocumque venimus, eadem ⁹² rerum naturâ vtendum est. M. Brutus ⁹³ satis hoc putat, quod licet in exsilium euntibus virtutes suas ferre secum. Hæc etiam si quis singula parum iudicat efficacia ad consolandum exulem, vtraque in vnum collata fatebitur plurimum posse. Quantulum enim est, quod perdidimus? duo quæ pulcherrima sunt, quocumque nos mouerimus, sequentur: natura communis, & propria virtus. Id actum est, mihi crede, ab illo, quisquis formator vniuersi fuit, ⁹⁴ siue ille Deus est potens omnium, ⁹⁵ siue incorporalis ratio ingentium operum artifex, siue ⁹⁶ diuinus spiritus per omnia maxima minima, æquali intentione diffusus, ⁹⁷ siue fatum & immutabilis caussarum inter se cohærentium series: id, inquam, actum est, vt in alienum

num
dinia. at Aleriam ibi (quidam Valeriam) nominant etiam Plinius, Mela, Antoninus, & Florus II. cap. II. vt ego emendauit. Vide, si lubet.

C 85. INCERTVM EST.] Non Diodoro quidem, qui pulsos à Tyrrhenis adfirmat.

86. IMPORTVOSI MARIS.] Itane? audi igitur Diodorum: Ἀπὴ δὲ ἡ νῆσος ἐν πελάγῳ οὐκ ἔστι, καλλίστην ἔχει λιμένα τὸν ὀνομαζόμενον Συρακυσίων. Ipsa insula (Corsica) cum maximè portuosa sit, pulcherrimum etiam portum habet, Syracusium dictum. En, perpetuus cum Diodoro hoc (sed non meo) dissensio.

87. DEINDE LIGVRES.] Nec id quidem: sed Tyrrheni, ex Diodoro.

88. TEGVMENTA CAPITVM.] An mitra fortasse? nam Strabo scribit, montanos Hispanos, crines muliebriter demississe, & frontem mitris texisse.

D 89. CALCEAMENTI.] Neque id scio, nisi si Vdones, id est de crinibus pilisve calcei. Nam & sic de Celtiberis Diodorus: Περι τὰς κνήμας ἱχίνας εἰλοῦσι κνημίδας: Circum tibias voluunt de crinibus caligas.

90. ALTERA A MARIO.] Mela: Corsica, præterquam vbi Aleria, & Marianæ Coloniae sunt, à Barbaris colitur. Scribe ex hoc loco singulari: Mariana colonia. Item Plinio: Corsica ciuitates habet xxxii: colonias, Marianam à C. Mario deductam; Aleriam, à Dictatore Sullâ.

91. HVIVS ARIDI.] De montanis fortasse verum: vniuersè, vel ex Senecâ alibi falsum, si hoc eius Epigramma:

Corsica piscosis peruia fluminibus.
Et supra triginta flumina tabulae Geographicae in eâ asserunt. Tamen in alio etiam Epigrammate

est: Non ignis, non haustus aquæ. Infra, cap. IX. adimit dumtaxat magna & nauigabilia flumina: idque verius.

92. RERVN NATVRA.] Mundo. Videsis me I. Physiol. Dissert. V.

93. SATIS HOC PVTIAT.] Ego verò hæc tria verba insiticia puto.

94. SIVE ILLE DEVS.] Variè loquitur magis, quam sentit: sed Stoici tamen verbis ita dissidebant, aut differebant. Atque alij, toti Deo opificium hoc adscribebant, καὶ τὸν θεὸν δημιουργὸν τῶ ὅλου, καὶ ὡς πater πάντων: Deum conditorem vniuersorum, & velut patrem omnium, asseriebant: alij autem eius Rationi hoc malebant, vt iam subdit.

95. SIVE INCORPORALIS RATIO.] Christiani penè sibi applicent hanc Rationem siue λόγον, Dei verbum. Sed pro Stoicis: quare Incorporalis? vt à Deo distinguat, quem corpus atque animal interim faciebant. Hæc autem Ratio est, quam cum Prouidentia & Fato alij miscebant. In his & sequentibus me vide I. Phys. Diss. § II. itemq. XII. Ceterum pro eadem hac sententiâ, Seneca in epist. LXV. Causam, id est Rationem, materiam formare, & quocumque vult versare, ex illâ varia opera producentem. Illa Causa prima, aliàs Deus is dicitur: hic Ratio, vt vides.

96. DIVINVS SPIRITVS.] Nam & Deum Zeno definiebat, πνεῦμα διήκον δι' ὅλου τῆς κόσμου: Spiritum pertinentem per totum mundum. Est diuinus Animus: Physiologica nostra vide.

97. SIVE FATVM.] A prouidentia conditum mundum Stoici item dicebant: & Fatum aut ipsa, aut eius pars est. Vide me I. Physiolog. Dissertat. XI. & XII.

num arbitrium, nisi vilissima quæque, non caderent. Quicquid optimum homini est, A id extra humanam potentiam iacet: nec dari, nec eripi potest. Mundus hic, quo nihil neque maius,⁹⁸ neque ornatus,⁹⁹ rerum Natura genuit: animus contemplator, admiratorque mundi, pars eius magnificentissima, propria nobis & perpetua, tamdiu nobiscum mansura, quamdiu ipsi manebimus. Alacres itaque & erecti, quocunque res tulerit, intrepido gradu properemus. Emetiamur quascunque terras,¹⁰⁰ nullum inuenturi solum intra mundum, quod alienum homini sit. vndecunque ex æquo¹⁰¹ ad cælum erigitur acies: paribus interuallis omnia diuina ab omnibus humanis distant. proinde dum oculi mei ab illo spectaculo, cuius¹⁰² insatiabiles sunt, non abducantur, dum mihi lunam solemque intueri liceat, dum ceteris¹⁰³ inhærere sideribus, dum ortus eorum, occasus, interuallaque, & causas inuestigare¹⁰⁴ velocius meandi, vel tardius, spectare tot per noctem stellas micantes, & alias¹⁰⁵ immobiles, alias¹⁰⁶ non in magnum spatium exeuntes, sed intra suum se circumagentes vestigium, quasdam¹⁰⁷ subito erumpentes, quasdam igne fuso perstringentes aciem, quasi decidant, vel¹⁰⁸ longo tractu B cum luce multâ præteruolantes; dum cum his sim, & cælestibus, quæ homini fas est, immiscear; dum animum ad¹⁰⁹ cognatarum rerum conspectum tendentem, in sublimi semper habeam: quantum refert in eâ, quid calcem? Atqui non est hæc terra frugiferarum aut lætarum arborum ferax: non magnis & nauigabilibus fluminum alueis irrigatur: nihil gignit, quod aliæ gentes petant, vix ad tutelam incolentium fertilis: non pretiosus hic lapis ceditur, non auri argentiq; venæ eruuntur.¹¹⁰ Angustus animus est, quæ terrena delectant. ad illa abducendus est, quæ vbiq; æquæ apparent,¹¹¹ vbiq; æquæ splendent: & hoc cogitandum est, ista veris bonis per falsa & prauè credita obstare. Quò¹¹² longiores

98. NEQUE ORNATVS.] *Liber meus voce additâ, neque minus ornatus: quod tenuerim sensu isto, neque maius, & nihilominus neque ornatus. Nam magna rarò ornata & perpolita esse solent. Stoici autem in Mundi admiratione & predicatione multi: ut docemus 11. Physiol. Diss. VII.*

99. RERVM NATVRA GENVT.] *Communis Natura, id est Deus. Ecce autem quintam sententiam, siue potius sermonem super condito Mundo diuersum. Nam rebus consonant. De Natura istâ nos in Physiol. I. Dissert. V.*

CAP. IX. 100. NVLLVM INVENTVRI.] *Mens ille bonus: nullum inuenire intra mundum est alienum opus. Vndecunque: & leuiter variant alij scripti. Lego igitur: nullâ inuenire intra mundum est alienâ nobis. Vndecunque: breuius & cōcinnius.*

101. AD CÆLV M ERIGITVR.] *Similia huic toti sententiæ Epictetus Dissert. 111. cap. XXII. Itô in exsilium. Quò? num aliquis extra Mundum eijcere potest? non potest. Quocumque iuero, ibi Sol, ibi Luna, ibi sidera, somnia, auguria, & cum Dijs conuersatio. Quid Democritus? Ἀνδρὶ σοφῷ ἀνδρὶ γὰρ πάντα τὰ ἐν κόσμῳ γίνονται. ὡς οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὸ ἐν κόσμῳ. Viro sapienti omnis tellus peruia, & bonæ Menti totus Mundus patria. Euripides:*

Ἄνω γὰρ πρὸς ἀνὴρ ἀνδρὶ πρὸς ἀνδρὶ, ὡς πρὸς ἀνδρὶ.

Ἀπὸ παντὸς δὲ χεῖρ ἀνδρὶ γυναικὶ πατρὶς:

Diffusus aër omnis aquilæ peruius,

Omnisq; tellus patriæ animoso est viro.

Socratis illud protritum, Cuiatem se ferret? Mundanum.

102. INSATIABILES SVNT.] *De hac oblectatione, ego 1. Physiol. Dissert. II.*

103. INHÆRERE SIDERIBVS.] *Hæc & sequentia è Cicerone assimilata dicas: certè in illo paria, V. Tuscul. Quo tandè gaudio affici necesse est Sapientis animum, cum totius Mundi (id est, cæli) motus con-*

uersionesq; perspexerit: sideraq; viderit innumera, cælo inherencia, cum eius ipsius motu congruere, certis infixis sedibus? septem alia suos quæque tenere cursus, multum inter se aut altitudine, aut humilitate, distantia: quorum vagi motus, rata tamen & certa sui cursus spatia definiant?

104. VELOCIVS MEANDI.] *Causa una est in spatio, quo absunt à primo cælo: cui renituntur suo cursu, languidi, si propiora, efficacius, si longinqua. Causa etiam altera, in circulo minore, atq; ambitu breuiore.*

105. IMMOBILES.] *Fixas in octaua sphaera.*

106. NON IN MAGNV M.] *Planetas, qui ita errant, ut non errent, & per vestigia sua redeunt. Exeunt tamen leuiter ab Eclipticâ, sed non extra Zodiacum: et si leuorsum aut dextrorsum declinant, manent intra illam orbitam.*

107. SVBITO ERVPENTES.] *Vt Cometas, quæ Seneca & quorundam opinio fuit: latere eos certis temporibus, neque conspici, tum erumpere subito, & sese exhibere. Esse autem verè stellas. Vide ipsum Quæst. Nat. VII.*

108. LONGO TRACTV.] *E Virgilio est: Longos à tergo flammæ albescere tractus. Hoc & prius, ad falsas & deciduas stellas spectat, aëris non cæli filias.*

109. COGNATARVM RERVM.] *Nam Stoicis animus ex astris. Manilius appositè:*

- cælum scrutatur in alto,

Cognatumq; sequens corpus, se querit in astris. Adi Senecam I. Quæst. Nat. in Præfat.

110. ANGVS TVS ANIMVS.] *Quem magnum magna hæc inspecta faciunt: & tunc iuuat (Seneca I. Quæst. Nat.) inter sidera ipsa vagantem, diuitum pauimenta ridere, & totam cum auro suo terram.*

111. VBIQVE ÆQVE SPLENDENT.] *Tria hæc meo libro absunt, sine vlla fraude.*

112. LONGIORES PORTICVS.] *Milliarias.*

113. AL-

A porticus expedierint, quò¹¹³ altiùs turres sustulerint, quò¹¹⁴ latiùs vicos porrexerint, quò depressiùs¹¹⁵ estiuos specus foderint, quò maiori mole fastigia cœnationū subuexerint: hoc plus erit, quod illis cælum abscondat. In eam te regionem casus eiecit, in quâ latissimum receptaculum casa est. Næ tu pusilli animi es, & fordidè se consolantis,¹¹⁶ si ideò id fortiter pateris, quia¹¹⁷ Romuli casum nosti. Dic illud potiùs: Istud humile turgurium nempe virtutes recipit. iam omnibus templis formosius erit, cùm illic iustitia conspecta fuerit, cùm continentia, cùm prudentia, pietas, omnium officiorum rectè dispensandorum ratio, humanorum diuinorumque scientia. Nullus angustus est locus, qui hanc tam magnarum virtutum turbam capit: nullum exilium graue est, in quo licet cum¹¹⁸ hoc ire comitatu. Brutus in eo libro, quem de Virtute composuit, ait, se vidisse Marcellum¹¹⁹ Mitylenis exsulantem, & quantum modò natura hominis pateretur, beatissimè viuentem, neque vnquam bonarum artium cupidiorè quàm illo tempore. Itaque adiicit, visum sibi se magis in exsilium ire, qui sine illo rediturus esset, quàm illum in exsilio relinquere. O fortunatiorem Marcellum, eo tempore, quo exsilium suum Bruto approbavit, quàm quo populo R.¹²⁰ consulatum! Quantus vir ille fuit, qui effecit, vt aliquis exsul sibi videretur, quòd ab exsule recederet? qui in admirationem sui adduxit hominem, etiam¹²¹ Catoni suo mirandum? Idem Brutus ait, C. Casarem Mitylenas præteruectum, quia non sustineret videre deformatum virum. Illi quidem reditum¹²² impetrauit Senatus, publicis precibus, tam sollicitus ac mæstus, vt omnes illo die Bruti habere animum viderentur, & non pro

Mar-

113. ALTIVS TURRES.] Petronius:

Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt. Seneca pater lib. II. Controuers. Sedes ipsas intantum exstruere, vt domus ad vsum & munimentum paratæ, sint nunc periculo, non præsidio: tanta altitudo ædificiorum est, tantæque viarum angustiae, vt neque aduersus ignem præsidium, neque ex ruinis effugium sit. Postea tamen Nero lege inhibuit altè tollere, quod & ante eum Augustus: sed potentes spernebant.

114. LATIVS VICOS PORREX.] Quidam libri correxerint: male, & latitudo indicatur. Diuites scilicet, aut vnâ aliquâ domo vicum implebant; aut insulis suis occupabant.

115. ÆSTIVOS SPECVS.] Porticus subterrancas, siue Hypogæas. Eadem Cryptoporticus: quarum vestigia plura nunc Romæ.

116. SI IDEO ID.] Vera lectio, & sententia. Non solare te ab exemplo: etiam Romulus in casâ coluit. potiùs à ratione, & dic que sequuntur.

117. ROMVLI CASAM.] Quam multi commemorant: sed in loco varietas aut pugna videatur. Nam Dionysius palam in Palatio locat: & Palatium quidem gemelli illi sedem habuerunt. Verba lib. II.

D Romulus & Remus solent humiles casus struere, in vitâ illâ pastoriciâ: quarum nunc vna meo æuo superest, in latere, quod è Palatio ad Circum flectit, ROMVLI CASA dicta. quam curant tuenturque sacerdotes, quibus id commissum est, nihil ad ampliorem tamen cultum addentes: sed siquid tempestate aut tempore perijt, sarcientes supplentesque, ad priorem, vt potest, formam. Item Victor, regione decimâ Palatij, Romuli casam ponit. Et Notitia imperij, Regio decima Palatij, continet Casam Romuli. Quid tamen aliud? aliter. Seneca pater II. lib. Controu. I. Colit etiamnum in Capitolio Casam victor gentium populus. In Capitolio, ecce, ponit. Idem Controu. VI. Inter hæc ram effusa mœnia nihil est humili casâ nobilius. Fastigiatis suprà tectis, auro puro fulgenti prælu-

cet Capitolio. Virruuius lib. II. In Capitolio commonefacere potest & significare mores vetustatis Romuli casa, in arce sacrorum stramentis tecta. Ait, in arce. non tamen in ipso templo Capitolino, sed monte fuit, iuxta Curiam Calabram, ne erres. Inducere & Martialis lib. VIII. possit:

Sic priscus seruatür honos te Præside, templis: Et casa, tam culto sub Ioue, numen habet.

Est de istâ casâ, quod interpretes parum aduertunt: nec tamen in ipso Iouis templo, sed iuxta. Macrobius I. Saturn. Vocatâ in Capitolium plebe, iuxta curiam Calabram, quæ casæ Romuli proxima est. Quid autem in hoc dissensu dicimus? ego nihil, nisi duplicem eam fuisse: veram & veterem in Palatio; alteram adsimilem, religionis causâ, in monte Capitolino, vbi omnia aut præcipua sacra. Certe sacra hæc habita, & per illam Valerius etiam iurat, lib. IIII. cap. IV. Per Romuli casam, perque veteris Capitolij humilia tecta iuro. Quin & Pontifices in eâ sacrificare soliti, vt templo. Dio lib. XLVIII. Η τε σάχην ἡ τῆς Ρωμύλου, & λεγομένης τινός, ἣν οἱ Πορτίφικες ἐν αὐτῇ ἐπεποιήκεισαν, ἐκαλεῖται. Casa Romuli, ex sacrificio quopiâ, quod in eâ Pontifices fecerant, exusta est. Atque id incendium inter dira habet: etsi prompta ea sanè ardere, vt materies & structura fuit. Ouidius:

Quæ fuerit nostri si quæris regia nati,

Adspice de cannis straminibusque domum.

118. HOC IRE COMITATV.] Ambrosius lib. I. de Iacobo, cap. vlt. In quâ solitudine non stipatus, quem vita beata circumdat?

119. MITYLENIS EXVLANTEM.] Aliarum à Casare partium. Vide Ciceronis lib. IV. ad Famil. epistolam VI. & VII. & ipsius Marcelli X.

120. CONSVLATVM.] Quem gessit cum Seru. Sulpicio, biennio ante ciuile bellum.

121. CATONI SVO.] Svo, vel quia gener eius, Porcia maritus, vel cognatus, ex Serniliâ Catonis sorore genitus, denique amicus, & in iisdem Sapiencie castris.

122. IMPETRAVIT SENATVS.] Ciceronis oratio, quâ gratias Casari egit, Senatus nomine, exstat.

Marcello, sed pro se deprecari, ne exsules essent, si sine illo fuissent: sed plus multo con- A
secutus est, quo die illum exsulem Brutus relinquere non potuit, Cæsar videre. Contigit
enim illi testimonium vtriusque. Brutus sine Marcello reuerti se doluit: Cæsar erubuit.
Num dubitas, quin ille tantus vir, sic ad tolerandum æquo animo exsilium se ipse ad-
hortatus sit? *Quod patriâ cares, non est miserum. Ita te disciplinis imbuisi, ut scires omnem lo-*
cum sapienti viro patriam esse. Quid porro hic qui te expulit, non ipse per annos decem continuos
patriâ caruit? propagandi sine dubio imperij causâ: sed nempe caruit. nunc ecce trahit illum ad se
Africa resurgentis belli minis plena, trahit Hispania, quæ fractas & afflictas partes resouet, tra-
hit Ægyptus infida, totus denique orbis, qui ad occasionem concussi imperij intentus est. cui pri-
mum rei occurret? cui parti se opponet? Aget illum per omnes terras victoria sua. Illum suspiciant
& colant gentes: tu viue Bruto miratore contentus. Benè ergo exsilium tulit Marcellus: nec
quicquam in animo eius mutauit loci commutatio,¹²³ quamuis eum paupertas seque-
retur. in quâ nihil mali esse, quisquis modò nondum peruénit in insaniam omnia sub-
uertentis auaritiæ, atque luxuriæ, intelligit. Quantulum est enim, quod in tutelam ho- B
mini necessarium sit? & cui deesse hoc potest, vllam modò virtutem habenti? Quod ad
me quidem pertinet, intelligo me non opes, sed occupationes perdidisse. corporis exigua
desideria sunt: frigus submouere vult, alimentis famem ac sitim extinguere: quicquid
extra concupiscitur, vitijs, non vsibus laboratur. Non est necesse omne perscrutari pro-
fundum, nec strage animalium ventrem onerare, nec conchylia¹²⁴ vltimi maris ex igno-
to littore eruere. Dij istos deæque perdant, quorum luxuria tam inuidiosi imperij fines
transcendit.¹²⁵ Ultra Phasim capi volunt, quod ambitiosam popinam instruat: nec pi-
get à Parthis, à quibus nondum pœnas repetimus,¹²⁶ aues petere. Vndique conuehunt,
omnia nota fastidienti gulæ. Quod dissolutus delicijs stomachus vix admittat, ab vlti-
mo portatur Oceano.¹²⁷ Vomunt ut edant, edunt ut vomant: & epulas, quas toto orbe
conquirunt, nec concoquere dignantur. Ista si quis despicit, quid illi paupertas nocet? si
quis concupiscit, illi paupertas etiam prodest. Inuitus enim sanatur: & si remedia ne
coactus quidem recipit, interim certè dum non potest, nolenti similis est. C. Cæsar, quem C
mihi videtur rerum natura edidisse, ut ostenderet quid summa vitia in summâ fortunâ
possent,¹²⁸ centies sestertio cœnauit vno die: & in hoc omnium adiutus ingenio, vix
tamen inuénit,¹²⁹ quomodo prouinciarum tributum vna cœna fieret. O miserabiles,
quorum palatum nisi ad pretiosos cibos non excitatur! pretiosos autem, non eximius
sapor aut aliqua faucium dulcedo, sed raritas, & difficultas parandi facit. Alioquin si ad
sanam illis mentem placeat reuerti, quid opus est tot artibus ventri seruiantibus? quid
mercaturis? quid vastatione siluarum? quid profundi perscrutatione?¹³⁰ passim iacent
alimenta, quæ rerum natura omnibus locis disposuit. sed hæc velut cæci transcunt, &
omnes regiones peruagantur, maria traijeiunt, & cum famem exiguo possint sedare,
x. magno irritant. Libet dicere: Quid deducitis naues? quid manus & aduersus fe-
ras

Sed frustra impetrauit: quia mox à quodam Magio, proprijs causis, an Cæsare subornante, interfectus est. Vide Seruij epistolam inter Tullianas, lib. IV.

123. QVAMVIS EVM.] Scribe, eam: id est, loci mutationem.

124. VLTIMI MARIS.] Britannici, unde ostrea petebant, è fundo Rutupino.

125. ULTRA PHASIM.] Manilius:

- in luxum iam ventri longius itur,

Quam modò militiâ. Numidarum pascimur oris,

Phasidos & damnis.

Panegyricus: Dapes, quas positas extra Romanum Colchus imperium mittit. Sunt aues, Phasiana dicta.

126. AVES PETERE.] Phalerides, è Selenciâ Parthorum. Vide me super hoc tali luxu lib. IV. de Magnit. Rom. cap. VII.

127. VOMUNT UT EDANT.] *Adiepi st. LXXVIII. & XLVII.*

128. CENTIES HS.] *Sunt nobis CCL. millia Philippicū: quod Cleopatra in vnâ margaritâ absumpsit. Sed hic de alijs cibis mentio: alioqui nec magno ingenio opus, exemplo illo iam noto.*

129. QVOMODO PROVINCIA RV M.] *Libri scripti vocem addunt, quomodo trium prouinciarum. Atqui tres prouinciæ profectò, imò vel vna è maioribus, largiter plus reddebant: si tamen de annuo, non menstruo, vectigali sentit. Com- mode igitur è scriptis legam: quo mediocrium prouinciarum.*

130. PASSIM IACENT.] *Teles Pythagoricus: At metuis ne tibi necessaria desint. Nōne omnes viæ oleribus sunt refertæ? pleni aquâ fontes? nōne tibi tot lectos exhibeo, quanta est ipsa terra? & folia pro stragulis?*

CAP.

A ras & aduersus homines armatis? quid tanto tumultu discurretis? quid opes opibus aggeritis? non vultis cogitare, quàm parua vobis corpora sint? Nónne furor & vltimus mentium error est, cum tam exiguum capias, cupere multum? Licet itaque augeatis census, promoueatis fines: nunquam tamen corpora vestra laxabitis. Cum benè cessarit negotiatio, multum militia retulerit, cum indagati vndique cibi coierint, non habebitis vbi istos apparatus vestros collocetis. Quid tam multa conquiritis? Scilicet maiores nostri, ¹³¹ quorum virtus etiam nunc vitia nostra sustentat, infelices erant, qui sibi manu suâ parabant cibum: quibus terra cubile erat: quorum ¹³² tecta nondum auro fulgebant: quorum templa nondum geminis nitebant. Itaque tunc per fictiles deos religiosè iurabatur: qui per illos ¹³³ inuocauerant, ad hostem inoriturum, ne fallerent, redibant. Scilicet minùs beatè viuebat ¹³⁴ dictator noster, qui Samnitum legatos audit, cum ¹³⁵ vilissimum cibum in foco ipse manu suâ versaret: illâ, quâ iam sæpè hostem perculserat, ¹³⁶ laureamque in Capitolini Iouis gremio reposuerat. quàm ¹³⁷ Apicius nostra

B memoria vixit, qui in eâ vrbe, ex quâ aliquando ¹³⁸ philosophi, velut corruptores iuuentutis, abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplinâ suâ sæculum infecit: cuius exitum nosse, operæpretium est. Cum ¹³⁹ sestertiûm millies in culinam congeslisset, cum tot ¹⁴⁰ congiaria Principum, & ingens ¹⁴¹ Capitolij vectigal singulis comissionibus exorbisset; ære alieno oppressus, rationes suas tunc primùm coactus inspexit. super futurum sibi sestertiûm centies computauit: & velut in vltimâ fame victurus, si sestertio centies vixisset, ¹⁴² veneno vitam finiuit. Quanta luxuria erat, cui sestertiûm centies egestas fuit? I nunc, & puta pecuniæ modum ad rem pertinere, ¹⁴³ non animi.

Sestertiûm centies aliquis extinuit: & quod alij voto petunt, veneno fugit. Illi verò tam prauæ mentis homini vltima potio saluberrima fuit. Tunc venena edebat, bibebatque, cum immensis epulis non delectaretur tantum, sed gloriaretur, cum vitia sua ostentaret, cum ciuitatem in luxuriam suam conuerteret, cum iuuentutem ad imitationem sui sollicitaret, etiam sine malis exemplis, per se docilem. Hęc accidunt diuitias non

C ad rationem reuocantibus, cuius certi sunt fines: sed ad vitiosam consuetudinem, cuius immensum & incomprehensibile arbitrium est. Cupiditati nihil satis est: naturæ satis est etiam parum. Nullum ergo paupertas exulis incommodum habet: nullum

XI.

CAP. X. 131. QVORVM VIRTVS.] *Id est, quorum virtute etiam nunc stamus: quia ita firma imperij fundamenta iecit, ut vitia nostra concutiant, nondum euertant.*

132. TECTA NONDVM AVRO.] *An in tegulis, an magis lacunaribus? Seneca epist. xcvi. Auro tecta perfundimus. Manilius:*

— triclinia templis

Concertant, tectiq; auro, iam vescimur aurum. Vbi fortè veriùs, vescimur auro: id est, in vasis lancibusq; aureis.

D 133. INVOCAVERANT.] *Ita veteres. vulgò, per illos iurauerant. Consonant ista, nam & in iuramento inuocatio numinis erat.*

134. DICTATOR NOSTER.] *M. Curius: qui tamen Consul modò fuit. Hunc eundem Fabricium vocat De Prouident. cap. III. præter alios, quibus constanter est Curius.*

135. VILISSIMVM CIBVM.] *Rapa, ut Plinius & alij.*

136. LAVREAMQVE.] *Ut in triumpho solet, cum Imperator lauream quam manu tenebat, itemq; detrahetam fascibus lictorum, in Iouis sinu ponebat, velut victoriæ auctoris. Plurcula ego super riuu, ad Taciti II. Annalem.*

137. APICIVS.] *Tres fuisse gulones hoc nomine alibi docui: iste celeberrimus sub Augusto vixit. de quo Plinius: Nepotum omniû altissimus gurgis.*

138. PHILOSOPHI.] *Ipsam Sc. vide in Agellio, lib. xv. cap. xi. & Suetonij De claris Rhetoribus, initio. Factum hoc anno Urbis dxcii. Et, quod mireris, Athenis hoc aliquando decretum: ut in Laërtij Theophrasto, initio leges.*

139. HS. MILLIES.] *Nostro more & sermone, duos miliones & semis.*

140. CONGIARIA PRINCIPVM.] *Quorum? nam Augustum & Tiberium vidit tantum: nec hunc puto, ut vir fuit, in tales nugas liberalem se gessisse. Verius capi Principes, proceres & diuites illos Senatores, ut alibi in nostro.*

141. CAPITOLII VECTIGAL.] *Fateor Capitolium, & cetera templa, vectigalia annua habuisse, ad tutelam aut ornatum sui: sed eâne data Apicio? absit. Vel igitur ex comparatione capiendum, absumpsisse quantum vel Capitolij vectigal esset: aut (quod mihi arridet) lectio è notis corrupta, scribendumq; Kalendarij. Tum hoc dicat, hominem improbè vectigal suum annuum in vnâ cenâ impendisse. De Kalendario, sæpè Seneca atque alij, & nos alibi.*

142. VENENO VITAM.] *Dio Cassius lvii. Apicius omnes homines luxus & gulæ studio superauit. & cum scire aliquando vellet, quid absumpti, & quid reliqui haberet, audito centies HS. restare, indoluit, & ut fame moriturus, sese interemit.*

143. NON ANIMI.] *Imò huius. & Ausonius alludit: Ille opibus modus est, qui modus est animo.*

CAP.

* ccl. mil.
lia Philop.

enim tam inops exsilium est, quod non alendo homini abundè fertile sit. At vestem, an A
domum desideraturus est exsul? Si hæc quoque ad vsum tantum desiderabit, neque te-
ctum ei deerit, neque velamen. æquè enim exiguo tegitur corpus, quàm alitur. nihil
homini natura, quod necessarium faciebat, fecit operosum. Si desiderat ¹⁴⁴ saturatam
multo conchylio purpuram, intexam auro, varijsque coloribus distinctam & artibus:
non fortunæ iste vitio, sed suo pauper est. etiam si illi, quicquid amisit, restitueris, nihil
ages. plus enim restituto deerit ex eo quod cupit, quàm exsuli ex eo, quod habuit. Si de-
siderat aureis fulgentem vasis supellectilem, & antiquis nominibus artificum argentum
nobile, æs paucorum insaniâ pretiosum, & ¹⁴⁵ feruorum turbam, quæ quamuis magnam
domum angustet, iumentorum corpora ¹⁴⁶ differta, & coacta pinguescere, & ¹⁴⁷ natio-
num omnium lapides: ista congerantur licet, nunquam explebunt inexplibilem ani-
mum. non magis, quàm vllus sufficiet humor ad satiandum eum, cuius desiderium non
ex inopiâ, sed ¹⁴⁸ ex æstu ardentium viscerum oritur. non enim fitis illa, sed morbus est.
Nec hoc in pecuniâ tantum, aut alimentis euenit: eadem natura est in omni desiderio, B
quod non ex inopiâ, sed ex vitio nascitur. quicquid illi congesseris; non finis erit cupidi-
tatis, sed gradus. Qui continebit itaque se intra naturalem modum, paupertatem non
sentiet: qui naturalem modum excedet, eum in summis opibus quoque paupertas se-
quetur. Necessarijs rebus & exsilia sufficiunt: superuacuis nec regna. Animus est qui
diuites facit. hic in exsilia sequitur, & in solitudinibus asperrimis, cum quantum satis est
sustinendo corpori, inuenit, ipse bonis suis abundat & fruitur. Pecunia nihil ad animum
pertinet. non magis, quàm ad deos immortales omnia ista, quæ imperita ingenia, & ni-
mis corporibus suis addicta, suspiciunt. Lapidēs, aurum & argentum, & ¹⁴⁹ magni leua-
tiq̃ue mensarum orbes, terrena sunt pondera: quæ non potest amare sincerus animus,
ac naturæ suæ memor, leuis ipse, & quandoque emissus fuerit, ad summa emicaturus.
interim, quantum per moras membrorum, & hanc circumfusam grauem sarcinam li-
cet, celeri & volucris cogitatione diuina perlustrat. Ideoque nec exsulare vnquam potest, C
liber, & dijs cognatus, & omni mundo omniq̃ue æuo par. Nam cogitatio eius circa om-
ne cælum, & in omne præteritum futurumq̃ue tempus immittitur. Corpusculum hoc,
custodia & vinculum animi, huc atque illuc iactatur: in hoc supplicia, in hoc latrocinia,
in hoc morbi exercentur. animus quidem ipse sacer & æternus est, & cui non possunt
xii. ¹⁵⁰ iniici manus. Nec me putes ad eleuanda incommoda paupertatis, quam ne-
mò grauem sentit, nisi qui putat, vti tantum præceptis sapientum. Primum aspice, quan-
to maior pars sit pauperum, quos nihilo notabis tristiores sollicitioresq̃ue diuitibus: imò
nescio an eò lætiores sint, quò animus eorum in pauciora distringitur. Transeamus à
pauperibus: veniamus ad locupletes. quàm multa sunt tempora, quibus pauperibus si-
miles sunt? Circumcisæ sunt peregrinantium sarcinæ: & quotiescunque festinationem
necessitas itineris exigit, comitum turba diimititur. Militantes quotam partem rerum
suarum secum habent? cum omnem apparatus castrensis disciplina submoueat. Nec
tantum conditio illos temporum, aut locorum inopia, pauperibus exæquat: sumunt
¹⁵¹ quosdam dies, cum iam illos diuitiarum tædium cepit, quibus humi cœnent, & re-
moto auro, argentoq̃ue, fictilibus vtantur. Dementes! hoc quod aliquando concupi-
fcunt, semper timent. O quanta illos caligo mentium, quanta ignorantia veritatis exer-

CAP. XI. 144. SATVRATAM.] *Dibapham, aut
sepius tinctam. Vide Plinium IX. cap. XLI.*

145. SERVORVM TVRBAM.] *Disce ex adiunctis
multos fuisse, & ex Magnitudine nostra Romanâ,
lib. II. cap. vlt.*

146. DIFFERTA.] *Notes hæc amasse ad vehicula;
contrà macra viluisse. Seneca epist. LXXXVII. Mulæ
saginatae, vnius omnes coloris.*

147. NATIONVM LAPIDES.] *Non gemmas, sed
marmora.*

148. EX ÆSTV.] *Adi Quæst. Nat. IV. cap. vlt.*

149. MAGNI LÆVATIOQ̃VE.] *Ad citreas men-
sas pertinet: de quibus VII. de Benefic. cap. IX. & De
Tranquillit. cap. I.*

150. INIICI MANVS.] *Id est, qui expers serui-
tutis, liber & suus est. Nam in assertionem & vindican-
do, iniectio manus erat.*

CAP. XII. 151. QVOSDAM DIES.] *Horatius:
Plærumque gratae diuitibus vices, Mundæque
paruo sub lare pauperum Cænæ, sine aulae &
ostro, Sollicitam explicuere frontem. Vide super
hoc more Senecam epist. XVIII.*

152. PRIN-

A cet, qui fugiunt quod voluptatis causa imitantur! Me quidem, quoties antiqua exempla respexi, paupertatis uti solatijs pudet. quoniam quidem eò temporum luxuria prolapsa est, ut maius viaticum exsulum sit, quam olim patrimonium¹⁵² principum fuit.¹⁵³ Vnum fuisse Homero seruum,¹⁵⁴ tres Platonem,¹⁵⁵ nullum Zenoni, à quo cepit Stoicorum rigida ac virilis sapientia, satis constat. num ergo quisquam eos miseros vixisse dicet, ut non ipse miserrimus ob hoc omnibus videatur? Menenius Agrippa, qui inter patres ac plebem publicæ gratiæ¹⁵⁶ sequester fuit,¹⁵⁷ aere collato funeratus est. Atilius Regulus, cum Pœnos in Africâ funderet, ad Senatum scripsit, mercenarium suum¹⁵⁸ discessisse, & ab eo desertum esse rus: quod Senatui publicè curari, dum abesset Regulus, placuit. Fuit tanti, seruum non habere, ut colonus eius populus R. esset.¹⁵⁹ Scipionis filia ex ærario dotem acceperunt: quia nihil illis reliquerat pater. Æquum mehercules erat populum R. tributum Scipioni semel conferre, cum à Carthagine semper exigeret. O felices viros puellarum, quibus populus R. loco foci fuit! Beatioresne istos putas,¹⁶⁰ quorum pantomine decies sestertio nubunt, quam Scipionem, cuius liberi à senatu tutore suo, in dotem¹⁶¹ æs graue acceperunt? Dedignatur aliquis paupertatem, cuius tam claræ imagines sunt? indignatur exsul aliquid sibi deesse, cum defuerit Scipioni dos, Regulo mercenarius, Menenio funus? cum omnibus illis, id quod deerat, ideo honestius suppletum sit, quia defuerat? His ergo aduocatis non tantum ruta est, sed etiam gratiosa paupertas.

Responderi potest: Quid artificiosè ista diducis, quæ singula sustineri possunt, collata non possunt? Commutatio loci tolerabilis est, si tantum locum mutes: paupertas tolerabilis est, si ignominia absit, quæ vel sola opprimere animos solet. Aduersus hunc, quisquis me malorum turbâ terrebit, his verbis utendum erit. Si contra vnam quamlibet partem fortunæ satis tibi roboris est, idem aduersus omnes erit.¹⁶² cum semel animus virtus indurauit, vndique inuulnerabilem præstat. Si auaritia dimisit, vehemen-

XIII.

152. PRINCIPVM FUIT.] Procerum & Senatorum, ut ante notabam.

C 153. VNUM HOMERO.] Quidni, ductorem cæco? ut fama quidem tenuit. Ceterum diuinissimum virum etiam fame perijisse (tanta inopia fuit) Sotades apud Stobæum scripsit Ser. xcvi. etsi alij aliter.

154. TRES PLATONI.] Imò quattuor, & famulam vnam, ex ipso Platonis (in Laërtio) testamento: Dianam dimittit liberam, seruos reliquo Tychonem, Bietam, Apolloniadem, & Dionysium.

155. NULLVM ZENONI.] Qui Perseum quidem habuit, à rege Antigono adtributum missumq, ut à manu esset. Itaque discipulus magis, quam seruus, & nobilis postea philosophus fuit.

D 156. SEQUESTER.] Duo significat, ex Seruio: Sequester est, aut medius inter duos altercantes, aut apud quem aliquid ad tempus deponitur. Hic prius illud, sicut & Glossis: Sequester, mediator, media torarbitrator.

157. AERE COLLATO.] In capita sextantibus. Linius II. Dionysius VIII. Valerius IV.

158. DISCESSISSE.] Malè, qui edunt decessisse: ut & Muretus. Valerius rem narrat lib. IV. cap. IV. Villicum in agello, quem septem iugerum in Pupiniâ habebat, mortuum esse, occasionemq; natum mercenarium, amoto inde rustico instrumento, discessisse: ideoque petere, ut sibi successor mitteretur, ne deserto agro, non esset vnde vxor & sui alerentur. Adde Lini Epitomam XVIII.

159. SCIPIONIS FILIÆ.] Africani quidem, ut ipse in sequentibus palam dicit: at vereor, ut incuriosè & falso dicat. Nam habuit ille quidem duas filias, sed quas pater ipse, non Senatus, elocauit, alteram

P. Scipioni Nasica, alteram Ti. Sempronio Graccho. Varij tradunt, & Linius diffusè, lib. XXXVIII. etsi quidam de vna aliter, & patre mortuo nupsisse. Sed nemo tamen hoc, quod hic Seneca: nec de eximia paupertate eius viri est lectum. Quid ergo? in nomine error, & Cn. Scipionis est, patris Africani, quod huic inuit adscriptum. Valerius lib. IV. Cum secundo bello Punico Cn. Scipio ex Hispaniâ Senatui scripsisset, ut sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: Senatus patris partes sibi desumpsit, ac puellam nuptui dedit. Hoc ipsum, de eodem isto, Ioannes Zonaras: ut duplex error Senecæ videatur, & in homine, & in numero, qui ex vna duas fecit.

160. QVORVM PANTOMIMÆ.] Quas domi diuites habebant, seruas aut libertas. Plinij epistola quedam lib. VII. & Inscriptiones prisca.

161. ÆS GRAVE.] Summam non exprimit, non item Quæst. Natur. I. cap. vlt. An tu existimas Scipionis filias ex auro nitidum speculum habuisse, cum illis dos fuisset æs graue? Valerius fecit: & dotis modus, inquit, quadraginta millia æris fuit. Vbi miror esse, qui de re Nummariâ scribens voluerit, quadringenta legi. Errat. & Valerius ipse castiget: Veterum ita arcta fuere patrimonia, ut Megullia, quia cum quinquaginta millibus æris mariti domum intrauerat, Dotatæ cognomen inuenerit. Il sunt nobis Philippæi circiter quingenti.

CAP. XIII. 162. CVM SEMEL.] Stoicum Paradoxum, Virtutes & Vitia se consequi, quicq, vnam vnumve habeat, omnia habere. Vide me Manuduct. III. Dissert. IV. it emq, XX.

mentissima generis humani pestis; moram tibi ambitio non faciet. Si ultimum diem A
¹⁶³ non quasi poenam, sed quasi naturæ legem adspicis; ex quo pectore mortis metum
 eieceris, in id nullius rei timor audebit intrare. Si cogitas, libidinem non voluptatis caus-
 sâ homini datam, sed ¹⁶⁴ propagandi generis; quem non violauerit hoc secretum & in-
 fixum visceribus ipsis exitium, omnis alia cupiditas intactum præteribit. Non singula
 vitia ratio, sed pariter omnia prosternit: in vniuersum ¹⁶⁵ semel vincit. Ignominia tu pu-
 tas quemquam sapientem moueri posse, qui omnia in se reposuit, qui ab opinionibus
 vulgi secessit? Plus etiam quàm ignominia, est mors ignominiosa. Socrates tamen co-
 dem illo vultu, quo aliquando solus ¹⁶⁶ triginta tyrannos ¹⁶⁷ in ordinem redegerat, car-
 cerem intrauit, ignominiam ipsi loco detractus. neque enim poterat carcer videri, in
 quo Socrates erat. Quis usque eò ad conspiciendam veritatem excæcatus est, vt igno-
 miniam putet M. Catonis fuisse, duplicem in petitione ¹⁶⁸ præturæ & ¹⁶⁹ consulatus re-
 pulsam? ignominia illa præturæ & consulatus fuit, quibus ex Catone honor habeba-
 tur. Nemo ab alio contemnitur, nisi à se antè contemptus est. Humilis & proiectus ani- B
 mus fit isti contumeliæ opportunus: qui verò aduersus sæuissimos casus se extollit, & ea
 mala quibus alij opprimuntur, euertit, ipsas miseras ¹⁷⁰ insularum loco habet: quando
 ita affecti sumus, vt nihil equè magnam apud nos admirationem occupet, quàm homo
 fortiter miser. Ducebatur Athenis ¹⁷¹ ad supplicium Aristides: cui quisquis occurrerat,
 deiciebat oculos, & ingemiscebat, non tanquam in hominem iustum, sed tanquam in
 ipsam iustitiam animaduertetur. Inuentus est tamen, qui faciem eius inspiceret. pote-
 rat ob hoc ¹⁷² molestè ferre, quòd sciebat neminem id ausurum puri oris. At ille abster-
 sit faciem, & subridens ait comitanti se magistratui: *Admone istum, ne postea* ¹⁷³ *tam impro-*
bè oscitet. Hoc fuit contumeliæ ipsi contumeliâ facere. Scio quosdam dicere, contemptu
 nihil esse grauius, mortem ipsis potiore videri. His ego respondebo, & exilium sæpè
 contemptione omni carere. Si magnus vir cecidit, magnus iacuit. non magis illum con-

tem-

163. NON QVASI POENAM.] Ipse in Epigram-
 mate: - Lex est, non poena, perire.

164. PROPAGANDI GENERIS.] Verum dogma:
 & in Stoico Catone Lucanus agnoscit. - Venerisque
 huic maximus vsus, Progenies: vrbi pater est, vr-
 biq; maritus.

165. SEMEL VINCIT.] Mirum, quid ita scripti,
 vincitur: at meus voce additâ, nisi semel vincitur.
 Educo lectionē & sensum: nisi semel vincit, vincitur.

166. TRIGINTA TYRANNOS.] Sic Athenæ ite-
 rum liberae appellarunt triginta rectores, quos vrbi
 Lysander rectores dederat, decem autem Pyræo.
 Plutarchus in Lysandro, alijq;.

167. IN ORDINEM REDEG.] Quando, aut quo
 modo? Ipse Socrates apud Platonem (in Apologiâ) do-
 cet: cum gloriatur, se à triginta tyrannis missum,
 cum quatuor alijs, vt Leontem Salaminium, di-
 uitem quendam, Athenas duceret, nempe inter-
 ficiendum. atque illos quidem paruisse, sese au-
 tem de viâ domum rectâ iuisse, NIHILI iniquum
 illud IMPERIVM FACIENTEM. Quæ res, inquit,
 mihi fortasse exitio fuisset, nisi tyrannis illa paul-
 lo post concidisset. Hoc igitur est, in ordinem redi-
 gere, imperata spernere, & pro magistratu, qui supra
 vulgus & extra ordinem est, non habere. Ipsum hoc
 factum in Lærtij Socrate tangitur, sed ab interprete
 Latino confusum, aut peruersum.

168. PRÆTURÆ.] Cum Vatinius ei prælatus, fa-
 ciente Cesare.

169. CONSULATVS.] Quem biennio ante ciuile
 bellum petijt, reipublicæ causâ. Excidit, homo non
 factus ad ambiendum.

170. INFVLARVM LOCO.] Insulae propriè sa-

cerdotibus, victimis, & rebus sacris. Hi tales, & hac C
 talia, sacrosancta censentur, & venerationem habent.
 Seneca iterum hoc sensu, epist. xiv. Hæ litteræ &
 apud mediocriter malos insularum loco sunt. Pro
 ipsâ etiam dignitate quauis, medijs aui scriptores di-
 cunt: vt, Præfecturæ insulis ornari: Tantæ maie-
 statis (imperij) insulis dignum, Spartianus, Pollio,
 atque alij.

171. AD SUPPLICIUM ARISTIDES.] Istum
 Athenis ad supplicium ductum, nemo scripsit, quòd
 sciam: & inter varias super morte eius sententias,
 hanc non dixit Plutarchus: quem vide. Ipsum hoc fa-
 ctum aut dictum quis Aristidi inscribit? ego non rep-
 peri: & da veniam Seneca, credo inter præproperea tua,
 & parum excocta esse. Phocioni adscribendum erat,
 de quo idem Plutarchus: Cum ad carcerem, vene-
 num potaturus duceretur, inimici præcurrebant, D
 è quibus vnus in frontem eius inspuuit. Ipse con-
 uersus ad magistratus, Οὐ παύσει τις, εἴπω, τὸ τοῦ
 ἀρχινομοῦντα; Non coërcebit, inquit, aliquis istum
 improbè se gerentem? Hæc res & ipsa verba sunt:
 quæ noster etiam, per argutiolam, inuertit.

172. MOLESTE FERRE.] Alij cum negatione
 edunt, non molestè. Sed acutior sensus in isto. quasi
 dicat, Ideò poterat agere ferre, quia non contemni se
 solum, sed fœdari sentiebat: nempe ab homine opico
 & obsceni oris: cuius salina etiam impura.

173. TAM IMPROBE OSCITET.] Inuertit, pro
 suo sensu & inuentiunculâ, nisi fallor, Seneca: quod
 & aliàs obserues. Certè vt suprâ posui, idem Plu-
 tarchus in Apophthegmatis iterauit. Nisi quis de
 Aristide aliud censet, & alicunde eruit: quod
 diffido.

CAP.

A temni, quàm cum ædium sacrarum ruinæ calcantur, quas religiosi æquè ac stantes adorant. Quoniam meo nomine nihil habes, mater carissima, quod te in infinitas lacrimas agat, sequitur ut causæ tuæ te stimulent. Sunt autem duæ: nam aut illud te mouet, quod præsidium aliquod videris amisisse: aut, quod desiderium ipsum per se pati non potes. Prior pars mihi leuiter perstringenda est. noui enim animum tuum, nihil in suis præter ipsos amantem. Videriint illæ matres, quæ¹⁷⁴ potentiam liberorum muliebri impotentiâ exercent; quæ, quia fæminis honores non licet gerere, per illos ambitiosæ sunt; quæ¹⁷⁵ patrimonia filiorum & exhauriunt,¹⁷⁶ & captant; quæ eloquentiam commodando alijs fatigant. Tu liberorum tuorum bonis plurimum gauisæ es, minimum vfa: tu¹⁷⁷ liberalitati nostræ semper imposuisti modum, cum tuæ non imponeres:¹⁷⁸ tu filiafamilias,¹⁷⁹ locupletibus filijs vltro contulisti: tu patrimonia nostra sic administra-
sti, ut tanquam in tuis laborares, tanquam alienis abstineres: tu gratiæ nostræ, tanquam alienis rebus vtereris, pepercisti, & ex honoribus nostris nihil ad te nisi voluptas¹⁸⁰ & impensa pertinuit.¹⁸¹ numquam indulgentia ad vtilitatem respexit. Non potes itaque erepto filio desiderare, quæ incolumi numquam ad te pertinere duxisti. Illò omnis consolatio mihi vertenda est, vnde vera vis materni doloris oritur. Ego complexu filij carissimi careo, non conspectu eius, non sermone fruor. vbi est ille, quo viso tristem vultum relaxaui, in quo omnes sollicitudines meas deposui? vbi colloquia, quorum in-
explebilis eram?¹⁸² vbi studia, quibus libentiùs¹⁸³ quàm fæmina, familiariùs¹⁸⁴ quàm mater, intereram? vbi ille occurfus? vbi matre visâ semper¹⁸⁵ puerilis hilaritas? Adijcis istis loca ipsa gratulationum & conuictuum, & ut necesse est, efficacissimas ad vexandos animos recentis conuersationis notas. Nam hoc quoque aduersus te crudeliter fortuna molita est, quod te¹⁸⁶ ante tertium demum diem quàm percussus sum, securam, nec quicquã tale metuentem,¹⁸⁷ aggredi voluit: benè nos¹⁸⁸ longinquitas locorū diuiserat: benè¹⁸⁹ aliquot annorum absentia huic te malo præparauerat: redisti, non ut voluptatem ex filio perciperes, sed ne consuetudinem desiderij perderes. Si multo antè abfuis-
ses, fortius tulisses, ipso interuallo desiderium molliente: si¹⁹⁰ non recessisses, vltimum certe

xiv.

xv.

CAP. XIV. 174. POTENTIAM LIBERORVM.]

Sensus. quæ fatigant potentiam liberorum, suâ impotentiâ: id est, in illis potentibus, ostendunt se aliquid posse. Adsiduè interpellant, ut huic adsint, illi ob-
sint: & per illos quodammodo imperia & magistratus gerunt.

175. PATRIMONIA EXHAURIVNT.] Sibi aut alijs petendo.

176. ET CAPTANT.] Cum iam scilicet emancipati sunt, sui peculij & iuris. Plinius facit, de Regulo, lib. 1v. epist. 11. Filium amisit. hunc emancipauit, ut heres matris existeret: mancipatum (ita vulgò ex moribus hominis loquebantur) fœdâ & insolitâ parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile est, sed Regulum nosti. Si hac viri, quid fæmine?

177. LIBERALITATI NOSTRÆ.] Opponit illis, quæ exhauriebant.

178. TV FILIAFAMILIAS.] Nam viuo adhuc patre, Cap. sequenti.

179. LOCUPLETIBVS.] Nota iam tunc diuites fuisse: neque Aula omnia nostro dedit.

180. ET IMPENSA.] Ad sumptus magistratuum, ad ludos, epulas, & talia: ad quæ conferre propinqui & amici solent.

181. NUMQVAM INDVLGENTIA.] Opponit ijs, quæ captabant.

CAP. XV. 182. VBI STVDIA.] Quæ noster cum laude & famâ tractabat, eloquentiæ ac sapientiæ.

183. QVAM FÆMINA.] Qui sexus raro taliū artiū.

184. QVAM MATER.] Quia spretâ gravitate, inter audientes, fauentes, discentes eram.

185. PVERILIS HILARITAS.] Non quod puer (vir iam, & maritus, & pater erat:) sed quod vultu hilario & blando, in puerum quasi redibat.

186. ANTE TERTIVM.] Alij, tertiamdecimum diem. Sed verius de tertio die: ex eo quod sequitur, fructum biduo diutiùs videndi filium tulisses. Igitur res ita fuit. redijt Romam ex Hispaniâ, interfuit morti & funeri nepotuli sui (ex verbis iam prodendis:) iterumq, abiit, & in viâ de fato filij & exsilio audiuit. In viâ, inquam, cum biduum iam abfuis-
set. De regressu eius, & quod plusculos dies Romæ, evincunt hæc verba, cap. 11. supra: Intra vigesimum diem, quàm filium meū IN MANIBVS & osculis tuis mortuū funeraveras, raptum me audisti. Ergo duo mala inter tot illos dies: nepotis coram rapti, & filij absente. nam ait: audisti. Venit igitur, abiitq, ut dixit: iterumq, redijt, hoc casu excita, & è viâ retracta.

187. AGGREDI VOLVIT.] Omnino legendum, regredi.

188. LONGINQVITAS.] Non ergo in secessu aut rure aliquo suburbano, sed in ipsâ procul Hispaniâ. Videtur autem mortuo Romæ marito, relictis ibi grandioribus liberis, redisse in patriâ, vbi pater, amici, opes.

189. ALIQVOT ANNORVM.] Nota. absentia igitur & migratio, non peregrinatio fuit.

190. NON RECESSISSES.] In Hispaniam, ignorantis mali. Tamen redijt: & Romæ fuisse, dum filius exsulat, & hæc scribit, colligas è Cap. sequenti,

H

vbi

certè fructum biduo diutiùs videndi filium tulisses. Nunc crudele fatum ita composuit, A
 vt nec fortunæ meæ interesset, nec absentiae assuesceres. Sed quanto ista duriora sunt,
 tanto maior tibi virtus aduocanda est, & velut cum hoste noto, ac sæpè iam victo, acriùs
 est congregiendum. Non ¹⁹¹ ex intacto corpore tuo sanguis hic fluxit: per ipsas cicatri-
 ces percussa es. ^{XVI.} Non est quòd vtaris excusatione nominis muliebris, cui pænè con-
 cessum est immoderatū in lacrimas ius, non immensum tamen: & ideò maiores ¹⁹² de-
 cem mensium spatium lugentibus viros dederunt, vt cum pertinaciā muliebris mæroris
 publicā constitutione ¹⁹³ deciderent. non prohibuerunt luctus, sed finierunt. Nam &
 infinito dolore, cum aliquem ex carissimis amiseris, affici, stulta indulgentia est: & nullo,
¹⁹⁴ inhumana duritia. Optimum inter pietatem & rationem temperamentum est, &
 sentire desiderium, & opprimere. Non est quòd ad quasdam fæminas respicias, quarum
 tristitiam semel sumptam mors finiuit. nosti quasdam, quæ amissis filiis, imposita ¹⁹⁵ lu-
 gubria numquam exuerunt. à te plus exigit vita ab initio fortior. non potest muliebris
 excusatio contingere ei, à quā omnia vitia muliebria abfuerunt. Non te maximum sæcu- B
 li malum, impudicitia, in numerum plurium adduxit. non gemmæ te, non margaritæ
 flexerunt: non tibi diuitiæ, velut maximum generis humani bonum, refulserunt: non
 te benè ¹⁹⁶ in antiquā & seuerā institutam domo, periculosa etiam probis peiorum de-
 tor sit imitatio. Numquam te fæcunditatis tuæ, quasi exprobraret ætatem, puduit: num-
 quam more aliarum, quibus omnis commendatio ex formā petitur, tumescentem vte-
 rum abscondisti, quasi indecens onus, nec intra viscera tua conceptas spes liberorum
 elisisti. Non faciem lenocinijs ac coloribus polluisti. numquam tibi placuit vestis, quæ
 nihil ampliùs ¹⁹⁷ quàm nudam componeret: vnicui tibi ornamentum, pulcherrima,
 & nulli ¹⁹⁸ obnoxia ætati, forma: maximum decus, visa est pudicitia. Non potes itaque,
 ad obtinendum dolorem, muliebre nomen prætere, ex quo te virtutes ¹⁹⁹ tuæ sedu-
 xerunt. tantum debes à fæminarum lacrimis abesse, quantum à vitijs. Ne fæminæ qui-
 dem te sinent intabescere vulnere tuo, sed leuiori necessario mærore citò defunctam,
 iubebunt exsurgere: si modò illas intueri voles fæminas, quas conspecta virtus inter ma- C
 gnos viros posuit. Corneliam ex duodecim liberis ²⁰⁰ ad duos fortuna redegit. Si numera-
 re funera Cornelie velles, amiserat decem: si æstimare, amiserat Gracchos. Flentibus ta-

ubi manifestò fratribus & nepotibus eam iungit, &
 à patre abiungit.

191. EX INTACTO.] Vide quæ suprà, de conti-
 nuis huius fæminæ luctibus, cap. 11.

CAP. XVI. 192. DECEM MENSIVM.] Ovidius
 idem in Fastis. Atqui de anno luctus etiam legas, in
 Senecæ nostro epist. LXIII. Annum fæminis ad lu-
 gendum constituere maiores. Et Dionysius semel
 iterumq, fæminas annum luxisse, in Poplicolæ morte,
 atque alibi, adfirmat. Quid est? utrumq, fortasse ve-
 rum: in funere mariti, non nisi decem menses luxisse;
 in parentum aut agnatorum aliter, & annum totum.
 Nisi quis in talibus locis annum Romuli accipiat, quod
 vix puto. Quare autem in viri funere decem men-
 ses finiti? quia id tempus legitimæ partitionis: & ne
 proles incerta esset, aut sanguis confusus.

193. DECIDERENT.] Quasi pacto & lege transi-
 gerent.

194. INHUMANA DURITIA.] Ita ad Marciam,
 cap. IV. Nec te inhumano ferre humana iubeam
 modo. Facit Antonini Pij vox: Permittite illi vt
 homo sit. neque enim vel Philosophia, vel Impe-
 rium, tollit affectus.

195. LUGUBRIA.] Vestes & insignia luctus.
 Propertius: Et benè habet, numquam mater lu-
 gubria sumpsi.

196. IN ANTIQVA.] Moris antiqui & seueri, vt
 in colonijs aut municipijs.

197. QVAM NUDAM COMPONERET.] Valde libri
 variant. Quidā, vestis quæ ampliùs nudaret, quàm
 cōponeret. Alij: vestis quæ ad nihil aliud, quàm vt
 nudaret, componetur. Meus ille: quæ nihil ampliùs
 nudaret, quàm cōponeretur. Puto fuisse: nihil am-
 pliùs nudaret, cum poneretur. Argutè, vt solet: Ve-
 stis, inquit, quæ nec posita magis nudaret, quàm sumpta.
 Indicat tennes illas & pellucidas, quas hoc ipso sensu
 describit, De Benefic. VII. c. IX. Video Sericas vestes, si
 vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defen-
 di aut corpus, aut deniq. pudor possit. quibus sum-
 ptis parum liquidò mulier nudā se nō esse iurabit. D
 Horatius: Altera nil obstat Cois tibi, penè videre est
 Vt nudam. Adde Epist. XC.

198. OBNOXIA ÆTATI.] Quid? vt ætas non libet
 vigorè, aut atterat? amāt hoc dici fæminæ: sed vix opi-
 nor Senecam matri sic blanditum. Magis legerim, arti.
 quod opponit lenocinijs aut coloribus aliarū. In Co-
 loniensi est, pulcherrima tu, & nulli: ex quo ampliùs
 velim, pulcherrimū, tuā & nulli obnoxia arti. Tuā
 & natiuam formam possides tantum, arti nihil debes.

199. TVÆ SEDVXERVNT.] An magis, eduxerūt?

200. AD DVOS FORTVNA.] Narratiuncula haud
 satis fida vel apta. Nam dictum mox matris ad Tib.
 & Caium iam amissos respicit: atquin ij duo, & soror
 etiam vna, è duodecim superfuerant. Et quomodo
 ergo nunc quoque ad duos redacta? Examina, &
 Plutarchum in Gracchis adi.

A men circa se, & fatum eius execrantibus interdixit, *Ne fortunam accusarent, quæ sibi filios Gracchos dedisset.* Ex hac feminâ debuit nasci, qui diceret in concione: *Tu matri meæ maledicas,* ²⁰¹ *quæ me peperit?* Multò mihi videtur animosior vox matris. Filius magno æstimabat Gracchorum natales: inater & funera. Rutilia ²⁰² Cottam filium secuta est in exilium, & usque eò fuit indulgentiâ constricta, ut mallet exilium pati, quàm desiderium: nec antè in patriam, quàm cum filio redijt. Eundem iam ²⁰³ reducem, & in Rep. florentem tam fortiter amisit, quàm secuta est: nec quisquam lacrimas eius post elatum filium notauit. In expulso virtutem ostendit, in amisso prudentiam. nam & nihil illam à pietate deterruit, & nihil in tristitiâ superuacua stultaque detinuit. Cum his te numerari feminis volo, quarum vitam semper imitata es: earum in coercendâ compri-mendaque ægritudine optimè sequeris exemplum. Sciò rem non esse in nostrâ potestate, nec vllum affectum seruire: minimè verò eum, qui ex dolore nascitur. Ferox enim, & aduersus omne remedium contumax est. volumus eum interim obruere, & deuora-

B re gemitus: per ipsum tamen compositum fictumque vultum lacrimæ profunduntur. Ludis interim aut gladiatoribus animum occupamus: at illum inter ipsa, quibus auocatur, spectacula, leuis aliqua desiderij ²⁰⁴ nota subiuit. Ideò melius est, illum ²⁰⁵ vincere, quàm fallere. Nam qui aut delusus voluptatibus, aut occupationibus abductus est, resurgit, & ipsâ quiete impetum ad sæuiendum colligit: at qui rationi cessit, in perpetuum componitur. Non sum itaque monstraturus illa, quibus vfos multos esse scio, ut peregrinatione te vel longâ detineas, vel amoenâ delectes; ut rationum accipiendarum diligentia, patrimonij administratione multum occupes temporis; ut semper nouo te aliquo negotio implices: omnia ista ad exiguum momentum prosunt, nec remedia doloris, sed impedimenta sunt. ego autem malo illum desinere, quàm decipi. Itaque illò te duco, quo omnibus qui fortunam fugiunt, confugiendum est, ad ²⁰⁶ liberalia studia: illa sanabunt vulnus tuum, illa omnem tristitiam tibi euellent. His etsi nunquam assuefces, nunc vtendum erat: sed quantum tibi patris mei ²⁰⁷ antiquus rigor perinifit, omnes bonas artes non quidem comprehendisti, attingisti tamen. Vtinam quidem virorum optimus, ²⁰⁸ pater meus, nimis maiorum consuetudini deditus, voluisset te sapientum præceptis erudiri potius, ²⁰⁹ quàm imbui! non parandum tibi nunc contra fortunam esset auxilium, sed proferendum. ²¹⁰ Propter istas quæ litteris non ad sapientiam vtuntur, sed ad luxuriam instituuntur, minus est indulgere studijs passus. beneficio tamen rapacis ingenij plus, quàm pro tempore, hausisti: iacta sunt disciplinarum omnium fundamenta. Nunc ad illas reuertere: tutam te præstabunt. illæ consolabuntur, illæ delectabunt, illæ si bonâ fide animum tuum intrauerunt, numquam ampliùs intrabit dolor, numquam sollicitudo, numquam afflictionis irritæ superuacua vexatio: nulli horum patebit pectus tuum: nam ceteris vitijs iam pridem clusum est. Hæc quidem certissima præsidia sunt, & quæ sola te fortunæ eripere possint: sed quia dum in illum portum, quem studia promittunt, perueneris, adminiculis quibus innitaris opus est, volo interim solatia tua tibi

ostend-

D ^{201.} QVÆ ME PEPERIT?] C. Gracchi vox fuit, sed Plutarcho aliter paulò elata: Σὺ Κορνελίαν λοιδόεις, τὴν Τιβέριον τέχουσιν; Tu Cornelie maledicis, quæ Tiberium peperit? Et veriùs, opinor, certè modestius, in fraternam, non suam laudem.

^{202.} COTTAM FILIUM.] Est C. Aurelius Cotta, de quo Cicero III. de Oratore: C. Cotta, quem ille (Crassus) florentem reliquerat, paucis diebus post mortem Crassi depulsus per inuidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore mensibus eiectus è ciuitate est. Adde eundem Ciceronem, in Bruto. Marianis temporibus hæc eueniunt.

^{203.} REDUCEM, ET FLORENTEM.] Restituit lege latâ Sulla victor, cum alijs. Ipse Cotta, in Fragmentis Sallustianis: Vos Quirites rursus mihi patriam, Deos penates, cum ingenti dignitate dedistis, Dignitate, nam & Consul fuit anno Urbis

DCLXXVI. triumphalis etiam futurus, nisi mors intercepisset, Ciceroni scriptum in Pisonem.

^{204.} NOTA SUBIUIT.] Alij libri, subruit: stantem euertit.

^{205.} VINCERE, QVAM.] Suprà, cap. III. Constitui vincere dolorem tuum, non circūscribere.

^{206.} LIBERALIA STUDIA.] Maximè Philosophiam, quæ propriè meretur hoc nomen.

^{207.} ANTIQVVS RIGOR.] Suprà, hoc ipso cap. in antiquâ & scuerâ institutam domo.

^{208.} PATER MEVS.] Delenda videntur, & antè iam posuit.

^{209.} QVAM IMBVI.] Perfundi & tingi hic valet: alibi aliter.

^{210.} PROPTER ISTAS.] Recepti tunc moris, ut famina plerisque artibus instituerentur, etiam marita: sed cum plurimum, ad amores aut delicias, abusu.

ostendere. Respice ²¹¹ fratres meos : quibus saluis, fas tibi non est accusare fortunam. in A
 utroque habes quod te diuersâ virtute delectet : ²¹² alter honores industriâ consecutus
 est, ²¹³ alter sapienter contempsit. Acquiesce alterius filij dignitate, alterius quiete, vtrius-
 que pietate. noui fratrum mîcorum intimos affectus. alter in hoc dignitatem excolit, vt
 tibi ornamento sit : alter in hoc se ad tranquillam quietamque vitam recepit, vt tibi va-
 cet. Benè liberos tuos & in auxilium, & in oblectamentum, fortuna disposuit : potes al-
 terius dignitate defendi, alterius otio frui. Certabunt in te officijs : & vnus desiderium,
 duorum pietate supplebitur. Audacter possum promittere : nihil tibi deerit, ²¹⁴ præter
 numerum. Ab his ad nepotes quoque respice. ²¹⁵ Marcum blandissimum puerum, ad
 cuius conspectum nulla potest durare tristitia : nihil tam magnū, nihil tam recens in
 cuiusquam pectore fuerit, quod non circumfusus ille permulceat. Cuius non lacrimas
 illius hilaritas supprimat? cuius non contractum solitudine animum illius argutię sol-
 uant? quem non in iocos vocabit illa lasciuia? quem non in se conuertet, & abducet in-
 fixum cogitationibus, illa neminem satiatura garrulitas? Deos oro, contingat hunc habe- B
 re nobis superstitem. In me omnis fatorum crudelitas lassata consistat : ²¹⁶ quicquid ma-
 tri dolendum fuit, in me transferit : quicquid auia, in me. Floreat reliqua in suo statu
 turba : nihil de orbitate, nihil de conditione meâ querar. Fuerim tantum, nihil ampliùs
 doliturâ domus ²¹⁷ piamentum. Tene in gremio tuo citò tibi daturam pronepotes
²¹⁸ Nouatillam : quam sic ²¹⁹ in me transtuleram, sic mihi adscripseram, vt possit videri,
 quòd me amisit, quamuis saluo patre, pupilla. hanc & pro me dilige. Abstulit illi nu-
 per fortuna matrem : tua potest efficere pietas, vt perdidisse se matrem doleat tantum,
 non & sentiat. Nunc mores eius compone, nunc formam : altius præcepta descendunt,
 quæ teneris imprimuntur ætatibus. Tuis assuescat sermonibus : ad tuum fingatur ar-
 bitrium. multum illi dabis, etiam si nihil dederis præter exemplum. Hoc iam tibi sol-
 lemne officium, pro remedio erit. non potest animum piè dolentem à solitudine auer-
 tere, nisi aut ratio, aut honesta occupatio. Numerarem inter magna solatia ²²⁰ patrem
 quoque tuum, nisi abesset. nunc tamen ex affectu tuo, quid illius intersit, cogita : intelli- C
 ges, quanto iustius sit, te illi seruari, quàm ²²¹ mihi impendi. quoties te immodica vis
 doloris inuaserit, & sequi se iubebit, patrem cogita. cui tu quidem tot nepotes pronepo-
 tesque dando, effecisti ²²² ne vnica esses : consummatio tamen ætatis actæ feliciter, in te
 xvii. vertitur. Illo viuo, nefas est te, quòd vixeris, queri. Maximum adhuc solatium
 tuum tacueram, sororem tuam : illud fidelissimum pectus tibi, in quod omnes curæ tuæ
 pro indiuiso transferuntur, illum animum omnibus nobis maternum. Cum hac tu la-
 crimas tuas miscuisti, in huius primum ²²³ respirasti sinu. Illa quidem affectus tuos

sem-

211. FRATRES MEOS.] *Nouatum, & Melam, qui tecum nunc Romæ.*

212. ALTER HONORES.] *Nouatus, siue ex ad-
 optione, Iunius Gallio.*

213. ALTER SAPIENTER.] *Mela, Lucani pa-
 ter. Vide Tacitum extremo Annali XVI.*

214. PRÆTER NUMERVM.] *Sic ad Marciam,
 cap. IV. Tiberij pietas efficiebat, vti nihil sibi, nisi
 numerum, deesse sentiret.*

215. MARCV M BLAND. PVERVM.] *Est sanè
 ipsius filius, etsi video esse qui ambigant. Ex Epigram-
 mate apparet :*

*Sic Marcus, dulci qui nunc sermone fritinnit,
 Facundo patruos prouocet ore duos.
 Sed & verba & vota, quæ hic sunt, patrem & eius
 affectum clamant.*

216. QUIDQV ID MATRI.] *Vxori, tunc etiam
 viua, vt apparet. Quæ tamen illa, nescio : nam Paul-
 linam postea sanè duxerit. de quâ re in Vita videbi-
 mus. Sed vivebat igitur tunc Marcus, etsi alium filio-
 lum amiserat paullo ante exsilium, de quo supra
 cap. II. & aspiciat statim fortasse, cum dicit : Nihil de*

*orbitate meâ. Etsi referri hoc eò potest, quòd patriâ
 & parentibus esset orbis.*

217. PIAMENTVM.] *Kάδαμα, & piacularis
 victima.*

218. NOVATILLAM.] *Nouati filiam.*

219. IN ME TRANSTULERAM.] *Adoptione? D
 non opinor, sed affectu & curâ.*

220. PATREM QVQV E.] *Qui absens in Hisp.*

221. MIHI IMPENDI.] *Contradi, & erogari,
 vnâ mecum perire. Super eo verbo vide Notas ad
 De Pronid. cap. V.*

222. NE VNICA ESSES.] *Itâne vnica? atqui
 statim, cap. sequenti Sororem illi donat. An igitur
 eadem matre quidem, sed diuerso patre fuit? apparet:
 nisi quis contrâ, eodem patre, sed non matre genitas
 velit. Nam supra, cap. II. Amisisti matrem statim
 nata, creuisti sub nouercâ. Itaque pater aliam super-
 duxit : & ex eâ si aliam genuit, potest tamen illi Vnica
 dici hæc nostra, respectu illius matris.*

CAP. XVII. 223. RESPIRASTI SINU.] *Vox,
 sinu, priscis libris abest : an ergo fuerit, in huius pri-
 mum ore spirasti? in adpectu eius & oculis.*

224. IN

A semper sequitur: in meâ tamen personâ, non tantum pro te dolet. Illius manibus ²²⁴ in urbem perlatus sum: illius pio maternoque ²²⁵ nutricio ²²⁶ per longum tempus æger conualui: illa ²²⁷ pro quæsturâ meâ gratiam suam extendit: & quæ ne sermonis quidem, aut claræ salutationis sustinuit audaciam, pro me vicit indulgentiâ verecundiam. Nihil illi seductum vitæ genus, nihil modestia, in tantâ feminarum petulantia, rustica, nihil quies, nihil secreti & otium repositi mores obstiterunt, quò minus pro me etiam ambitiosa fieret. Hæc est, mater carissima, solatium, quo reficiaris: illi quantum potes te iunge, illius arctissimis amplexibus alliga. Solent inærentes, ea quæ maximè diligunt, fugere, & libertatem dolori suo quærere: tu ad illam te, & quicquid cogitaueris, confer. siue seruare ²²⁸ habitum istum voles, siue deponere, apud illam inuenies vel finem dolori tuo, vel comitem. Sed si prudentiam perfectissimæ feminae noui, non patietur te nihil profuturo mæore consumi, & exemplum tibi suum, cuius ²²⁹ ego etiam spectator fui, narrabit. Carissimum virum amiserat, auunculum nostrum, cui virgo nupserat, in ipsâ nauigatione: tulit tamen eodem tempore & luctum, & metum, cuiusque tempestatibus corpus eius ²³⁰ naufraga euexit. O quàm multarum egregia opera in obscuro iacent! Si huic illa simplex admirandis virtutibus contigisset antiquitas: quanto ingeniorum certamine celebraretur vxor, quæ oblita imbecillitatis, oblita etiam firmissimis metuendi maris, caput suum periculis pro sepulturâ obiecit, & dum cogitat de viri funere, nihil de suo timuit? Nobilitatur carminibus omnium, quæ se ²³¹ pro coniuge vicariam dedit. hoc amplius est, discrimine vitæ sepulcrum viro quærere: maior est amor, qui pari periculo minus redimit. Post hoc nemo miratur, quòd ²³² per sedecim annos, quibus maritus eius Ægyptum obtinuit, nunquam in publico conspecta est. neminem prouincialem domum suam admisit: nihil à viro petijt, nihil à se peti passa est.

Itaque

224. IN VRBEM PERLATVS.] *Nota, & gaudeat Hispania, natus igitur in eâ fuit: sed puer aut infans Romam latus. Faciunt verba, MANIBVS, & PERLATVS.*

225. NUTRICIO.] *Pro nutricatu, vt Columella.*

226. PER LONGVM TEMPVS.] *An sub Caligulâ, cum tabescere visus? an & antea? Nam pleraque eius ætas morbis obnoxia, vt alibi queritur.*

227. PRO QVÆSTVRA.] *Sub Caio, opinor.*

228. HABITVM ISTVM.] *Lugubrem.*

229. EGO ETIAM SPECTATOR.] *Ergone in Ægypto fuit? apparet. Adolescens scilicet sub Tiberio auunculum suum non quidem comitatus euntem est (neque enim tot annos habuisse probabile est) sed agentem ibi, & sub finem Præfecturæ ac vitæ inuasis. Sanè spectator esse (vt hic palam scribit) facti huius non potuit, nisi huic ex Ægypto redeuntis adfuit, & vnâ nauigauit.*

230. NAVFRAGA EVEKIT.] *Nondum naufragâ, sed naufragio propinqua. Nam nauis exarmauerat: vt mox dicet. Ceterum attollit, vt pleraque huius femina, in cuius laudes valdè est benignus.*

231. PRO CONIVGE VICARIAM.] *Ea Alcestis fuit, poetarum scriptis nobilitata.*

232. PER SEDECIM ANNOS.] *Et mox hic numerus repetitur, vt de errore non suspiceris. Quis tamen iste tam diu Ægypto præfectus? quæri, vel Seneca causâ, dignus, & quia auunculus ei adfinitate fuit. Credo me repperisse equidem, etsi Seneca nusquam nominatum. Sed temporum ratio, & Præfectorum Ægypti observatio, manu ad verum & virum ipsum duxit. Primum noto, euenisse ista ante Claudium, imò & Caium: quia ante Quæsturam Seneca hic reditus. Ergo sub Tiberio: qui autem tunc Ægypti Præsides? Vnus fuit Æmilius Rectus, quem Dio nominat sta-*

tim sub initia Tiberij, & qui cum huic Principi grandiore solito summam pecuniæ ex Ægypto misisset: rescriptis bonus adhuc Tiberius, Tonderi se oues suas, non deglubi velle. Hæc Dio, inter Acta anni DCCLXIII. id est, primo Tiberij anno. Aio nunc autem huic successisse mox in Præfecturâ Vetrasium Pollionem: atque illum esse, de quo hic omnis sermo. Quo argumento? certo, quod Dio Cassius in Actis anni DCCLXXXV. scribit: Vetrasio Pollione, Ægypti præfecto, vitâ functo, Ibero cuidam Cæsariano liberto prouinciam ad tempus mandauit. Ecce, mortuus ille Præfectus tali anno: ad quem iussu sunt XVI. anni, quos Seneca hic notat, ab Æmilijs Recti præfecturâ. Computa, reperies. Nota etiam, quòd mortuum dicat; in ipsâ nempe nauigatione, vt hic noster. Successit autem ei Ibero, vt in Dione; aut potius Seuerus, vt ex Philone castigandum censeo, qui disertè scribit (contra Flaccum) post Seueri obitum (μετὰ τὴν Σεβήρου τελευτὴν) Flaccum accepisse prouinciam, in sex annos. At Dionis verba erant: Καὶ τοῦτω Ὀνήσιας Πολίωνος, τῆς τῆς Αἰγύπτου ἀρχόντος τελευτήσαντος, Ἰβέρῳ τινὶ Καίσαριος χρόνον τινὰ τὸ ἐθνὸς ἐπέτρεψε. Itaque litterula tantum retrahenda est, & capiti vocis annectenda, Σεβήρου. Ille autem Seuerus non diu sanè præfuit, vix pauculos menses: ex ipso Philone, qui ait, Flaccum quidem in sex annos præfectum, sed quinque tantum annos Tiberium vixisse. Ita est omnino. post Vetrasij mortem paullo plus quinque anni supersunt, & ex ijs menses aliquot Seuerus libauit. Quàm bellè hæc conueniunt? neque aliud esse à Vetrasio per sedecim annos potuit. Neque mirum tot illos, sub Tiberio: cuius moris fuit (Taciti verba) continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in ijsdem exercitiis aut iurisdictionibus habere. Hic ergo ille

Itaque ²³³ loquax, & ingeniosa in contumelias præfectorum prouincia, in quâ etiam A
 qui vitauerunt culpam, non effugerunt infamiam, velut vnicum sanctitatis exemplum
 suspexit: & quod illi difficillimum est, cui etiam periculosi sales placent, omnem verbo-
 rum licentiam continuit: & hodie similem illi, quamuis nunquam speret, semper optat.
 Multum erat, si per sedecim annos illam prouincia probasset: plus est, quod ignorauit.
 Hæc non ideo refero, vt eius laudes exsequar, quas ²³⁴ circumscribere est, tam parçè
 transcurrere: sed vt intelligas, magni animi esse faminam. quam non ambitio, non aua-
 ritia, comites omnis potentie & pestes, vicerunt: non metus mortis eam, ²³⁵ exarmata na-
 ui naufragium suum spectantem, deterruit, quò minus exanimi viro hærens, quæreret,
 non quemadmodum inde exiret, sed quemadmodum efferret. Huic parem virtutem ex-
 hibere oportet, & animum à luctu recipias, & id agas, ne quis te putet partus tui pœnite-
 re. Ceterum quia necesse est, cum omnia feceris, cogitationes tamen tuas subinde ad me
 recurrere, nec quemquam nunc ex liberis tuis frequentius tibi obuersari: non quia illi
 minus cari sint, sed quia naturale est, ²³⁶ manum sapius ad id referre quod doleat: qua-
 lem me cogites, accipe. Lætum & alacrem, velut optimis rebus. sunt autem optimæ,
 quum animus omnis cogitationis expers operibus suis vacat, & modò se ²³⁷ leuioribus
 studijs oblectat, modò ad considerandam suam vniuersique naturam, veri audis insur-
 git. Terras primùm, situmque earum quærit. deinde condicionem circumfusi maris,
 cursusque eius alternos & recursus: tunc quicquid inter cælum terrasque plenum formi-
 dinis interiacet, perspicit, & hoc tonitribus, fulminibus, ventorum flatibus, ac nimbo-
 rum niuisque & grandinis iactu tumultuosum spatium: tum peragratis humilioribus,
 ad summa prorumpit, & pulcherrimo diuinorum spectaculo fruitur, æternitatisque
 suæ memor, in omne quod fuit, futurumque est omnibus sæculis, vadit.

auunculus. Atqui non nominat vsquam Seneca. Non in his quidem libris, qui exstant: quis scit, si in alijs? Nominat C. Balbillum, Aegypti præfectum, perhonestè, Quæst. Nat. IV. cap. I. At ille esse non potest, qui sub Nerone demum prouinciam eam accepit. An idem cum nostro est, Triarius Pollio in Plinij libro XXXVI. cap. VII? Non est. nam ille Procurator ibi (non Præfectus) Claudij Cæsaris: cum iste iamdiu viuere desisset. Addo, quod meliores libri Asinium Pollionem scribunt. Longior fui, sed inuit hoc eruisse.

^{233.} LOQUAX ET INGENIOSA.] *Herodianus lib. IV. Aegyptij sunt homines naturâ dicaces, & facti ad cauillos aut iocos dicendos. Iaciuntque in eos qui eminent multa, quæ ipsis gratiosa aut venusta videntur, sed mordent & pungunt in quos iaciuntur. Talia alij de illis, nominatim Vopiscus in Saturnino.*

^{234.} CIRCUMSCRIBERE EST.] *In an-*

guatum gyrum includere, latè per se fusas.

^{235.} EXARMATA NAVI.] *Armamentis spoliata. Notatum hodieque, mare cadauera ægrè ferre, & tem-pestates suboriri.*

^{236.} MANVM SÆPIVS.] *Ex Græco senario: Οὐρα τις ἀλγεῖ, καὶ οὐ τὴν χεῖρ' ἔχει: Vbi dolor est, illic manum quis admouet. Adde, quod naturâ magis armatus miseros. Auctor Thebaidos:*

Quò caussa melior, forsque deterior trahit, Inclinat animus, semper infirmo fauens. Miseros magis Fortuna conciliat suis.

Hoc mater inibi, simili affectu, dicit. Sed & noster epist. LXVI. Parentum amor magis in ea, quorum miseretur, inclinat.

^{237.} LEVIORIBVS STUDIIS.] *Pœsi, & Philologiâ. Dixerit igitur aliquis, hic eum pœtatum, & fortasse Medeam scripsisse. Hæc fortia: quàm aliter ad Polybium?*